

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Fenomén pálení knih

Blanka Crhonková

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Fenomén pálení knih

Blanka Crhonková

Vedoucí práce:

PhDr. Dagmar Svatková

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014

.....

Poděkování

Tímto děkuji vedoucí práce PhDr. Dagmar Svatkové za odbornou pomoc při zpracování práce.

Obsah

<u>1. ÚVOD</u>	<u>1</u>
<u>2. PŮVOD A PŘÍČINY PÁLENÍ KNIH</u>	<u>3</u>
2.1. POSVÁTNÝ OHEŇ	3
2.2. BIBLICKÝ ZÁKLAD	4
2.3. KNIHA JAKO PAMĚŤ	5
<u>3. PÁLENÍ KNIH A CÍRKEV.....</u>	<u>7</u>
3.1. RANÁ KŘESŤANSKÁ CÍRKEV	7
3.2. BOJ S KACÍŘSKÝMI MYŠLENKAMI VE STŘEDOVĚKU A RENESANCI	9
3.3. INDEXEM PROTI KNIHTISKU	12
3.4. OBDOBÍ NOVOVĚKU A OSVÍCENSTVÍ	13
3.5. KNIHY VĚČNĚ ŠKODLIVÉ	15
<u>4. BOJ CÍRKEV S KNIHAMI V ČESKÉM PROSTŘEDÍ</u>	<u>17</u>
4.1. SÁZAVSKÝ KLÁŠTER	17
4.2. VIKLEFOVY SPISY A MISTR JAN HUS.....	21
4.2.1. HUSŮV PŘEDCHŮDCE JOHN VIKLEF	22
4.2.2. JAN HUS	25
4.2.2.1. Boj o Viklefovy spisy na pražské univerzitě.....	26
4.2.2.2. První příkaz k odevzdání knih.....	26
4.2.2.3. Odvolání a druhý příkaz k odevzdání knih	29
4.2.2.4. Spálení Viklefových knih v Praze	31
4.2.2.5. Husův soud u kurie.....	32
4.2.2.6. Odchod z Prahy	34
4.2.2.7. Husův soud na konciliu v Kostnici	34
4.3. JEDNOTA BRATRSKÁ	37
4.4. OBDOBÍ REKATOLIZACE	39
4.4.1. PŘÍCHOD TOVARYŠTVA JEŽÍŠOVA.....	39
4.4.2. POBĚLOHORSKÝ OBRAT	41
4.4.3. KONIÁŠOVO TAŽENÍ PROTI KNIHÁM	43
4.4.3.1. Jezuitský misionář Antonín Koniáš.....	44
4.4.3.2. Klíč kacířské bludy k rozeznání otevírající	44
4.4.3.3. Oběti Koniášova tažení.....	47
4.4.4. KONEC PÁLENÍ KNIH V ČECHÁCH?	49
<u>5. ZÁVĚR.....</u>	<u>51</u>

6. SUMMARY 55

7. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ 57

8. PŘÍLOHY..... 61

1. ÚVOD

Mé rozhodnutí vybrat si jako téma své bakalářské práce fenomén pálení knih do značné míry ovlivnily mé zájmy – knihy a historie. Dalším z důvodů k výběru tohoto tématu bylo zjištění, že na rozdíl od zahraničí, kde je tomuto tématu věnována řada publikací a článků, u nás je toto téma zpracováváno zpravidla jen okrajově. Pálení knih je částečně zpracováno jako součást prací o zakázaných knihách. Jednotlivé případy, ke kterým na našem území docházelo, bývají opět okrajově zmíněny v historických pracích.

Jelikož většina případů pálení knih je připisována křesťanům a zejména katolické církvi¹, rozhodla jsem se zabývat pouze případy, kdy byly knihy páleny církví, případně církev stála v pozadí těchto případů. Jelikož pálení knih v českém prostředí bylo doposud zpracováno jen velmi okrajově, rozhodla jsem se věnovat především těmto případům.

Než bude možné přejít k jednotlivým případům, je nutné objasnit původ a příčiny pálení knih. Dále je nutné se zaměřit na vysvětlení vztahu křesťanů k pálení knih a odhalení důvodů, proč církev tak často pálení knih užívala.

Boj církve proti knihám je popsán v případech od počátku křesťanství, kdy raná církev teprve vytvářela své učení a k pálení knih docházelo v rámci boje o jediný správný výklad víry, nebo v rámci boje s jinověrci. Případy z období středověku a renesance byly většinou součástí zásahů proti kacířům. Dále je představen Index zakázaných knih, jako další zbraň církve proti knihám, kterých po rozšíření knihtisku značně přibýlo. Ve většině případů odsouzení a spálení knih v období novověku a osvícenství stála církev spíše v pozadí a knihy byly páleny z rozhodnutí světské moci.

Boj církve s knihami v českém prostředí započal již v době přemyslovského knížectví případem spálení knih v Sázavském klášteře, ke kterému mělo dojít v souvislosti s vyhnáním slovanských mnichů. Slovanské liturgické knihy se staly obětí boje o vliv mezi východní a západní církví.

¹ Katolická církev je v textu dále jmenována pouze jako „církev“.

Další případem je boj Jana Husa a univerzitních mistrů o Viklefovy spisy. Pro vysvětlení příčin spálení spisů anglického reformátora Johna Viklefa v Praze, je nutné představit i dílo a dobu, ve které jeho dílo vznikalo. Myšlenky Johna Viklefa do značné míry ovlivnily názory Jana Husa a skupiny českých mistrů na pražské univerzitě. Husovy protesty proti spálení Viklefových knih v Praze, ke kterému došlo roku 1410, byly příčinou zahájení jeho procesu u papežské kurie a měly svou smutnou dohru na Koncilu v Kostnici v roce 1415.

Třetím v pořadí je případ Jednoty bratrské. Jednota byla brzy po svém vzniku pronásledována utrakvisty a její knihy byly v té době pravděpodobně páleny. Vydání Svatojakubského mandátu v roce 1508 v Čechách a obdobného rozhodnutí stavů na Moravě v roce 1505, postavilo Jednotu bratrskou mimo zákon. V tomto období byla řada příležitostí k útokům proti bratrským knihám.

Poslední v pořadí je období rekatolizace, kdy na našem území docházelo často k pálení nekatolických knih. V rámci katolických misí se na něm podílely církevní řády, působící na našem území. Největší podíl na tomto systematickém vyhledávání a ničení knih je připisován Tovaryšstvu Ježíšovu. Člen tohoto řádu, Antonín Koniáš, se stal nechvalně proslulým pronásledovatelem nekatolických knih. Je zároveň tvůrcem prvního českého partikulárního indexu, známého jako Koniášův Klíč.

Tímto případem boj církve s knihami v Čechách končí. Končí jak vyhledávání a pálení knih misionáři, tak i církevní cenzura, která je nahrazena cenzurou státní.

2. PŮVOD A PŘÍČINY PÁLENÍ KNIH

Pálení knih je fenoménem, vyskytujícím se napříč dějinami. K jednotlivým případům docházelo v různých kulturách, v křesťanském prostředí je však výskyt tohoto fenoménu nejčtetnější. Pro pochopení tohoto fenoménu je potřeba zodpovědět několik otázek: Proč právě oheň jako nástroj ničení? Proč právě v křesťanské kultuře je výskyt tohoto fenoménu tak četný? Proč jsou vlastně knihy ničeny?

2.1. Posvátný oheň

Oheň člověka odpradávná chránil, proto má ve většině náboženství své místo. Oheň ochraňuje a ničí.² Ničení za pomoci ohně, jakožto živlu, má svůj původ v apokalyptických mýtech. To, co je špatné, je zničeno, aby to co je čisté mohlo povstat. Očistná moc živlů je obsažena v mýtech a náboženstvích mnoha kultur.

Tento mýtus byl oživen s příchodem křesťanství, kdy ke knize *Genesis*, v níž je zachyceno zničení vodním živlem, přibyla v rámci Nového zákona *Apokalypsa (Zjevení Janovo)*.³ Ve *Zjevení Janově* je svět ničen katastrofami, které přichází postupně, vždy po zatroubení jednoho z andělů. Oheň, padající z nebe je hned první z řady katastrof. „Zatroubil první anděl: Nastalo krupobití a na zem začal padat oheň smíšený s krví. Třetina země, třetina stromoví a veškerá zeleň byla sežehnutá.“⁴

V apokalyptických mýtech byl vždy nástroj ničení považován za posvátný. Ničitel je pak v mýtech Bohem, vševědoucím démonem nebo osvíceným člověkem. Tyto mýty se pak promítly do rituálů i každodenního života.⁵ Pokud člověk používá oheň k ničení, hraje si na Boha. Ztotožňuje se s apokalyptickým mýtem, v němž má oheň svou roli.⁶

² BÁEZ, Fernando. *Obecné dějiny ničení knih: od sumerských tabulek po digitální éru*. 1. vyd. Brno: Host, 2012. 597 s. ISBN 978-80-7294-697-6., s. 11.

³ Tamtéž, s. 30.

⁴ Zj 8,7

⁵ BÁEZ, Fernando. *Obecné dějiny ničení knih: od sumerských tabulek po digitální éru*. 1. vyd. Brno: Host, 2012. 597 s. ISBN 978-80-7294-697-6., s. 29 – 30.

⁶ Tamtéž, s. 11.

2.2. Biblický základ

V Matoušově evangeliu je psáno: „*Jestliže tě svádí tvé pravé oko, vyrvi je a odhod' pryč, neboť je pro tebe lépe, aby zahynul jeden z tvých údů, než aby celé tvé tělo bylo uvrženo do pekla. A jestliže tě svádí tvá pravá ruka, utni ji a odhod' pryč, neboť je pro tebe lépe, aby zahynul jeden z tvých údů, než aby se celé tělo dostalo do pekla.*“⁷ Křesťané si tyto dva verše vyložili tak, že je potřeba zbavit se všeho, co brání jejich spasení. A to i v případě, že by šlo o vlastní oko nebo paži.

Tato zásada byla aplikována na knihy již prvními křesťany, což je popsáno přímo v Bibli.⁸ Ve Skutcích apoštolů je v kapitole o působení apoštola Pavla v Efezu psáno: „*Přicházeli i mnozí z těch, kteří uvěřili, a přede všemi vyznávali, že také oni dříve používali zaklínání. Nemálo pak těch, kteří se zabývali magií, přinesli své knihy a přede všemi je spálili.*“⁹ S novou vírou přicházely i nové zvyky. Noví věřící se zbavovali starých pověr a křesťanstvím zavrhaných nauk, tedy všeho, co by mohlo bránit jejich spasení.¹⁰ Především druhý z těchto veršů (verš 19) se stal zdrojem nepřátelství představitelů církve vůči knihám, obsahujícím odlišná učení. V souvislosti s pálením a zákazy knih bylo na tento verš často odkazováno. Obrazové zpracování tohoto verše je obsaženo např. v jednom z vydání římského *Indexu zakázaných knih (Index librorum prohibitorum)*.¹¹

Katolická církev vždy považovala své učení za jediné pravdivé, zjevené Bohem. Z toho vycházel postoj církve k myšlenkám, názorům a učení, které nejsou s církevními dogmaty v souladu. Každé odlišné učení je bludem, který je nutno zavrhnout a zabránit jeho šíření. Církev tak již od svých počátků bojovala s knihami, které odporovaly církevním výkladům či poškozovaly zájmy církve. Knihy tak byly věřícím odebírány a ničeny, aby již více nemohly škodit. Oheň byl v boji s herezemi využíván proti kacířům i jejich knihám.¹²

⁷ Mt 5, 29 – 30.

⁸ BÍLÝ, Jiří. *Jezuita Antonín Koniáš: osobnost a doba*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1996. 277 s. Historica. ISBN 80-7021-191-1., s. 172 – 173.

⁹ Sk 19, 18 – 19.

¹⁰ GLONEK, Jiří. Libri prohibiti - zakázané knihy v proměnách času. 1. část. *Krok: kulturní revue Olomouckého kraje*, 2012, 9(1), s. 46 – 49. ISSN 1214-6420. Dostupné také z: <http://www.vkol.cz/data/soubory/krok/krok2012-1.pdf>, s. 46.

¹¹ viz příloha 5

¹² LOSKOT, František. *O indexech zakázaných knih: (index římský a indexy české)*. Praha: Nákladem vydavatelstva Volné myšlenky, 1911. 57 s., s. 5.

2.3. Kniha jako paměť

Proti knihám bylo zasahováno už od počátků jejich existence. Boj s knihou je bojem s myšlenkami, které jsou v ní obsaženy. Jedná se o myšlenky nabourávající náboženská dogmata, podkopávající autoritu vládců či neodpovídající morálním normám dané společnosti. Knihy tak byly a jsou často zakazovány a ničeny. Nejznámější formou ničení knih je jejich pálení.¹³

Fernando Báez ve své knize *Obecné dějiny ničení knih* uvádí: „[...] kniha není ničena jako fyzický objekt, nýbrž jako součást paměti, tj. jako jeden z pilířů identity člověka a společnosti.“ Pálení knih je tedy ničením paměti. Pokud si člověk, nebo národ, nepamatuje svou minulost, nemá identitu. Každý národ, který si chtěl podmanit národ jiný, kulturně odlišný, snažil se brzy vymazat všechny stopy jeho paměti. Národ tak postupně ztratil svou identitu a stal se snáze ovládnutelným. Identita a paměť podmaněného pak byla nahrazena identitou a pamětí uchvatitele. Cílem ničení knih je vždy zničení paměti. Příčiny však mohou být různé.¹⁴

I římský senát užíval ničení paměti. Opatření *Damnatio memoriae* (odsouzení paměti), bylo používáno proti památce těch, kdo se znelíbili. Často šlo o nedávno zesnulé císaře. Všechny stopy existence odsouzeného byly zahlazeny. Byly odstraněny všechny jeho podobizny, jeho jméno bylo odstraněno ze všech záznamů, knih, nápisů na budovách a památnících.¹⁵ Takto bylo zajištěno, že v dalších generacích bude na odsouzeného zapomenuto.

Ten, kdo pálí knihu, odsuzuje paměť k zániku. Každý spalovač knih si je vědom faktu, že k umlčení autora nestačí jeho uvěznění nebo dokonce likvidace. Jeho knihy jsou jeho pamětí, která by mohla dále promlouvát. Knihu je nutné umlčet stejně jako autora.¹⁶

¹³ GLONEK, Jiří. Libri prohibiti - zakázané knihy v proměnách času. 1. část. *Krok: kulturní revue Olomouckého kraje*, 2012, 9(1), s. 46-49. ISSN 1214-6420. Dostupné také z: <http://www.vkol.cz/data/soubory/krok/krok2012-1.pdf>, s. 46.

¹⁴ BÁEZ, Fernando. *Obecné dějiny ničení knih: od sumerských tabulek po digitální éru*. 1. vyd. Brno: Host, 2012. 597 s. ISBN 978-80-7294-697-6., s. 34.

¹⁵ BAHNÍK, Václav, ed. et al. *Slovník antické kultury*. [1. vyd.]. Praha: Svoboda, 1974. 717 s., s. 140.

¹⁶ BÁEZ, Fernando. *Obecné dějiny ničení knih: od sumerských tabulek po digitální éru*. 1. vyd. Brno: Host, 2012. 597 s. ISBN 978-80-7294-697-6., s. 34.

Alberto Manguel ve své knize *Dějiny čtení* uvádí, že ti, kdo pálí knihy, podléhají iluzi, že ničí minulost. Když 10. května 1933 v Berlíně nacisté pálili více než dvacet tisíc režimem zakázaných, převážně židovskými autory napsaných knih, ministr propagandy Goebbels pronesl před stotisícovým rozjásaným davem tato slova: „*Děláte dobře, když dnes házíte do ohně tyto oplzlosti z minulosti. To je mocný, obrovský a symbolický čin, který ukáže celému světu, že starý duch je mrtev. Z tohoto popela vstane fénix nového ducha.*“¹⁷ Tento projev je zároveň dobrým příkladem ztotožnění se s apokalyptickým mýtem (kap. 2.1.). Fernando Báez ve své knize *Obecné dějiny ničení knih* podotýká, že pálení knih v roce 1933, časopisem Time označované termínem *bibliokaust*¹⁸, bylo jen předzvěstí příchodu skutečného holocaustu. Bylo počátkem přímé cesty ke kremačním pecím.¹⁹

Fernando Báez v knize *Obecné dějiny ničení knih* uvádí, že ničení knih probíhá většinou v několika fázích. Vůči knihám jsou nejdříve uplatňována omezení, spočívající v zákazu různého rozsahu. Poté je prováděna jejich cenzura. Knihy jsou znehodnocovány vynecháváním pasáží. V další fázi jsou odebírány majitelům. Její fyzická likvidace je až poslední v pořadí.²⁰

¹⁷ MANGUEL, Alberto. *Dějiny čtení*. Vyd. 2. Brno: Host, 2012. 464 s. ISBN 978-80-7294-714-0., s. 356.

¹⁸ BÁEZ, Fernando. *Obecné dějiny ničení knih: od sumerských tabulek po digitální éru*. 1. vyd. Brno: Host, 2012. 597 s. ISBN 978-80-7294-697-6., s. 365.

¹⁹ Tamtéž, s. 357.

²⁰ Tamtéž, s. 34 – 35.

3. PÁLENÍ KNIH A CÍRKEV

Křesťané převzali pálení knih od klasických národů.²¹ Znáмым případem předkřesťanské doby je spálení knih sofisty Prótagory, ke kterému došlo v roce 411 př. Kr. v Aténách. Stejně jako u většiny případů v křesťanské éře, byla příčina spálení Prótagorových knih náboženského charakteru. Jeho spis „*O bozích*“ totiž začínal větou: „*O Bozích nemohu vědět, ani že jsou, ani že nejsou; mnohé věci totiž brání tomu, abychom to věděli, jak nejasnost věci, tak krátkost života lidského.*“²² Tento spis byl v Aténách předčítán mnoha posluchačům. Ke spálení knih došlo na základě žaloby, podané proti autorovi. Občané Athén byli vyzváni, aby přinesli všechny Prótagorovy knihy, které vlastnili. Ty byly potom veřejně spáleny na tržišti.²³ Škodlivé myšlenky nemohly být dále rozšiřovány, autor byl potrestán zničením celého díla.

Pálení knih v Efezu, zmiňované ve Skutcích apoštolů (viz kap. 2.2.) lze považovat za první z dlouhé řady případů pálení knih v křesťanské kultuře.

3.1. Raná křesťanská církev

Raná křesťanská církev byla často kritizována římskými filosofy a intelektuály.²⁴ Ve 3. století novoplatonský filosof a vydavatel Plotínových spisů, Porfyrios z Tyru, sepsal patnáctidílný spis *Proti křesťanům*. Pro Porfyria byl Kristus pouhým preludem, který by neměl být uctíván. Ve svých spisech kritizoval mimo jiné provázanost křesťanské nauky s řeckým učením a považoval ji za matoucí. V roce 448 byly jeho spisy odsouzeny a spáleny. Od toho okamžiku nebyla k dispozici žádná kompletní část jeho díla. Pasáže jeho děl jsou známy spíše ve formě zlomků.²⁵

²¹ LOSKOT, František. *O indexech zakázaných knih: (index římský a indexy české)*. Praha: Nákladem vydavatelstva Volné myšlenky, 1911. 57 s., s. 6.

²² DIOGENÉS LAERTIOS a MACHOVEC, Dušan, ed. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů*. Vyd. 2. Pelhřimov: Nová tiskárna, 1995. 473 s. ISBN 80-901916-3-0., s. 364 – 365.

²³ Tamtéž, s. 364 – 365.

²⁴ SUCHÁNEK, Drahomír a DRŠKA, Václav. *Církevní dějiny. Antika a středověk*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013. 427 s., [4] s. obr. příl. ISBN 978-80-247-3719-5., s. 31.

²⁵ BÁEZ, Fernando. *Obecné dějiny ničení knih: od sumerských tabulek po digitální éru*. 1. vyd. Brno: Host, 2012. 597 s. ISBN 978-80-7294-697-6., s. 145.

Vývoj křesťanské teologie byl značně ovlivněn snahou ochránit rané křesťanství před vlivem odlišných náboženství i různorodých výkladů víry uvnitř církve. V průběhu prvních třech staletí se křesťanské učení zformovalo do jednoho oficiálního církevního výkladu. Všechna odlišná křesťanská učení byla později prohlášena za neslučitelná s tímto jediným správným výkladem.²⁶

Významný střet nastal ve chvíli, kdy se křesťanství dostalo do kontaktu s učením gnostiků. Gnostický výklad bible byl přitažlivý pro vzdělané lidi, kterým křesťanský výklad nedával dostatečně propracované a kultivované odpovědi na náboženské otázky.²⁷ Gnostici sepsali řadu spisů, z nichž se dochovalo jen velmi málo. Zmizení gnostických spisů lze připsat pronásledování ze strany církve.²⁸

Na Nikájském koncilu v roce 325 bylo odsouzeno učení libyjského presbytera Aria, který zastával významnou pozici v alexandrijské církvi. Koncilu předsedal císař Konstantin. Na koncilu byli přítomni dva papežští legáti a početná skupina biskupů. Arius byl označen za heretika a byl odsouzen do vyhnanství.²⁹ František Loskot v knize *O indexech zakázaných knih* uvádí, že zároveň byl odsouzen Ariův spis *Thalia*. Císař Konstantin vydal dekret, podle nějž hrozila smrt všem, kdo by přechovávali Ariovy knihy a nevydali je ke spálení. Ariovy knihy měly být spáleny.

Papež Anastasius I. odsoudil některé Origenovy spisy. Papež Lev I. Veliký odsoudil knihy Manichejců. Papež Inocenc I. odsoudil spisy Pelagiovy.³⁰ I. R. Grigulevič v knize *Dějiny inkvizice* uvádí, že papež Inocenc I. v roce 405 sestavil první seznam kacířských spisů, které měly být zničeny.³¹

V rozmezí let 435 – 438 byly zabavovány knihy nestoriánské církve. Nestoriánství bylo odsouzeno nejdříve na Nikájském koncilu v roce 325 a později na

²⁶ SUCHÁNEK, Drahomír a DRŠKA, Václav. *Církevní dějiny. Antika a středověk*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013. 427 s., [4] s. obr. příl. ISBN 978-80-247-3719-5., s. 78 – 79.

²⁷ SUCHÁNEK, Drahomír a DRŠKA, Václav. *Církevní dějiny. Antika a středověk*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013. 427 s., [4] s. obr. příl. ISBN 978-80-247-3719-5., s. 80 – 81.

²⁸ BÁEZ, Fernando. *Obecné dějiny ničení knih: od sumerských tabulek po digitální éru*. 1. vyd. Brno: Host, 2012. 597 s. ISBN 978-80-7294-697-6., s. 146 – 147.

²⁹ SUCHÁNEK, Drahomír a DRŠKA, Václav. *Církevní dějiny. Antika a středověk*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013. 427 s., [4] s. obr. příl. ISBN 978-80-247-3719-5., s. 161 – 163.

³⁰ LOSKOT, František. *O indexech zakázaných knih: (index římský a indexy české)*. Praha: Nákladem vydavatelstva Volné myšlenky, 1911. 57 s., s. 6.

³¹ GRIGULEVIČ, Iosif Romual'dovič. *Dějiny inkvizice*. 2., přeprac. vyd. Praha: Svoboda, 1982. 388 s., [28] s. obr. příl., s. 323.

Efezském koncilu v roce 431.³² Nestoriánské knihy nikdo nesměl vlastnit, číst a opisovat. Zabavené knihy měly být veřejně páleny.

Stejným způsobem mělo být naloženo s knihami Eutychianů, monotheletů a obrazoborců.³³

Když nechal císař Theodosius zavřít v Římě pohanské chrámy a zakázal jejich kult, alexandrijský patriarcha biskup Theofilos nechal v Alexandrii ničit pohanská kultovní místa a symboly. To vyvolalo krvavé povstání. Vyznavači Serápidova kultu se chopili zbraní a opevnili se ve svém chrámu. Císařský místodržitel dosáhl příměří a přiměl obě strany počkat na rozhodnutí císaře. Císař Theodosius Serápidův kult zrušil a postup biskupa Theofila schválil. Patriarchou zfanatizovaný dav křesťanů zničil chrám Serapeion, který byl zároveň jednou z velkých alexandrijských knihoven. Na místě Serapeionu byl vybudován klášter.³⁴

3.2. Boj s kacírskými myšlenkami ve středověku a renesanci

Jan Scotus Eriugena, žijící v 9. století je považován za jednoho z nejoriginálnějších učenců středověku. Jeho dílo *De divisione naturae (O členění přírody)* později ovlivnilo práce Giordana Bruna a Barucha Spinozy.³⁵ V tomto díle Eriugena psal o Bohu, který je neurčitelný, nevnímá formy zla ani hříchy. Předpokládal návrat všech stvořených bytostí k Boží jednotě. Jeho dílo bylo církví odsouzeno na synodách v Langres a ve Valencii. Eriugenova kniha byla veřejně pálena na hranicích. Kniha naštěstí nebyly spáleny všechny a dílo se dochovalo až do současnosti.³⁶

Ze středověku je též znám případ pálení knih v rámci křížové výpravy, vedené proti katarům, též zvaným „albigenští“, „praví křesťané“ nebo také „dobří lidé“. První

³² BÁEZ, Fernando. *Obecné dějiny ničení knih: od sumerských tabulek po digitální éru*. 1. vyd. Brno: Host, 2012. 597 s. ISBN 978-80-7294-697-6., s. 147.

³³ LOSKOT, František. *O indexech zakázaných knih: (index římský a indexy české)*. Praha: Nákladem vydavatelstva Volné myšlenky, 1911. 57 s., s. 6.

³⁴ EKSCHMITT, Werner. *Paměť národů: Hieroglyfy, písmo a písemné nálezy na hliněných tabulkách, papyrech a pergamenech*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1974. 256 s. Stopy, fakta, svědectví., s. 202.

³⁵ BÁEZ, Fernando. *Obecné dějiny ničení knih: od sumerských tabulek po digitální éru*. 1. vyd. Brno: Host, 2012. 597 s. ISBN 978-80-7294-697-6., s. 189.

³⁶ BORGES, Jorge Luis. *Další pátrání; Dějiny věčnosti*. Praha: Argo, 2011. 412 s. Spisy; 3. ISBN 978-80-257-0437-0., s. 293.

zmínky o nich se objevují v polovině 12. století. Katarství bylo rozšířeno od Rýna až k Pyrenejím. Kataři prováděli bohoslužby v lidovém jazyce. Smysl pozemského života spatřovali v přípravě duše k cestě na nebesa. Katarské učení bylo odsouzeno na třetím lateránském koncilu. Roku 1206 papež Inocenc III. vyslal proti jihofrancouzským katarům cisterciácké inkvizitory. Když byl o dva roky později jeden z nich zavražděn, papež proti nim vyhlásil křížovou výpravu, která proběhla v letech 1209 - 1229. Kataři byli nemilosrdně pronásledováni a hromadně upalováni. Ušetřeni nebyli ani urození členové sekty.³⁷ V rámci masakrování členů sekty byly páleny i jejich knihy.³⁸

Podobný osud stihl sektu valdenských. Od roku 1160 zpochybňovali moc katolické církve. Své náboženské texty psali v provensálštině. Jejich interpretace Starého i Nového zákona byly odlišné od oficiálního církevního výkladu. Sekta byla exkomunikována, její členové byli po několik staletí pronásledováni. 5. června 1561 byla přepadena valdenská vesnice San Sixto v Kalábrii. Obyvatelé byli pozabíjeni, všechny jejich knihy byly spáleny.

Dne 1. června 1310 byla upálena Markéta Poreteová spolu se svými knihami o mystické lásce. Církev měla výhrady především k její knize *Zrcadlo prostých, znicotněných duší*. K jejímu odsouzení přispěl fakt, že nerespektovala společností diktované postavení ženy.³⁹

V Anglii byli v průběhu 15. století a v počátku století šestnáctého pronásledováni lollardi, následovníci anglického reformátora Johna Viklefa (viz kap. 4.2.1.). V procesech s nimi byly odsuzovány i jejich knihy. Lollardské knihy byly často páleny v rámci veřejného pokání odsouzených heretiků.⁴⁰

Když museli Medicejští prchnout z Florencie před vojsky francouzského krále Karla VIII., vlády nad městem se chopil dominikánský řeholník a populární kazatel Girolamo Savonarola se svými přívrženci. Hlásal, že triumf Karla VIII. je trestem za rozmařilý život obyvatel Florencie. V roce 1497 zrušil florentský karneval a nahradil ho

³⁷ SUCHÁNEK, Drahomír a DRŠKA, Václav. *Církevní dějiny. Antika a středověk*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013. 427 s., [4] s. obr. příl. ISBN 978-80-247-3719-5., s. 309.

³⁸ BÁEZ, Fernando. *Obecné dějiny ničení knih: od sumerských tabulek po digitální éru*. 1. vyd. Brno: Host, 2012. 597 s. ISBN 978-80-7294-697-6., s. 195.

³⁹ BÁEZ, Fernando. *Obecné dějiny ničení knih: od sumerských tabulek po digitální éru*. 1. vyd. Brno: Host, 2012. 597 s. ISBN 978-80-7294-697-6., s. 195.

⁴⁰ WERNER, Thomas. *Den Irrtum liquidieren: Bücherverbrennungen im Mittelalter*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, ©2007. 813 s., [39] s. obr. příl. Veröffentlichungen des Max-Planck-Institut für Geschichte; Bd. 225. ISBN 978-3-525-35880-1., s. 257 – 258.

Svátkem pokání. V rámci tohoto svátku byly sneseny z domů všechny předměty, které dokládaly lidskou marnivost. V rámci pálení marností byla na hranici spálena řada uměleckých děl, ale také knih. Jednalo se o knihy kabalistické a magické, ale i díla Ovidiova, Catullova, Martialova, Dantova, Platonovy dialogy, ale i dílo Abélardovo, Boccacciovo a Petrarcovo.⁴¹ Pálení probíhalo za vyzvánění zvonů, zpěvu *Te Deum laudamus*, jásání lidu v ulicích a fanfár trubačů Signorie. V roce 1498 Savonarola pálení marností ještě jednou zopakoval.⁴²

Nedlouho po druhém pálení marností byl Savonarola z rozhodnutí církve podroben mučení, odsouzen a upálen spolu se svými knihami. Jeho popel byl vhozen do řeky Arno.⁴³

Na lipské disputaci v roce 1519 Martin Luther prohlásil, že některé výroky českého reformátora Jana Husa, pro které byl v Kostnici upálen, jsou evangelické. Jeho odpůrci v tomto prohlášení spatřovali příležitost k Lutherovu usvědčení z kacířství.⁴⁴ V roce 1520 byl bulou papeže Lva X. Martin Luther exkomunikován. Šíření, čtení i citování jeho prací bylo přísně zakázáno. V ulicích byly páleny jeho knihy i jeho podobizny. Luther demonstrativně spálil papežskou bulu.⁴⁵ Lutherovo učení získalo nejen v německém prostoru velký ohlas.⁴⁶ Jako opatření proti dalšímu šíření jeho učení vyhlásil císař Karel V. příkaz spálit všechny jeho spisy. Jelikož toto opatření bylo neúčinné, byl 14. října 1529 zakázán tisk všech knih, které nebyly předem schváleny církevní autoritou. V roce 1550 byli císařským výnosem odsouzeni k smrti všichni, kdo neuposlechli zákazu, tedy autoři i tiskaři.⁴⁷

V roce 1553 byl kalvinisty nedaleko Ženevy upálen Španěl Miguel Servet. Svými teologickými názory popudil jak katolíky, tak protestanty. Nedlouho po jeho smrti byly jeho knihy u církevního soudu ve Vídni odsouzeny ke spálení. Svou knihu

⁴¹ BÁEZ, Fernando. *Obecné dějiny ničení knih: od sumerských tabulek po digitální éru*. 1. vyd. Brno: Host, 2012. 597 s. ISBN 978-80-7294-697-6., s. 194 – 195.

⁴² CHLÍBEC, Jan a ČERNUŠÁK, Tomáš. *Savonarola a Florencie: jeho působení a estetické názory*. 1. vyd. Praha: Artefactum, 2008. 179 s. ISBN 978-80-86890-17-3., s. 137.

⁴³ BÁEZ, Fernando. *Obecné dějiny ničení knih: od sumerských tabulek po digitální éru*. 1. vyd. Brno: Host, 2012. 597 s. ISBN 978-80-7294-697-6., s. 194 – 195.

⁴⁴ BÍLÝ, Jiří. *Jezuita Antonín Koniáš: osobnost a doba*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1996. 277 s. Historica. ISBN 80-7021-191-1., s. 21 – 22.

⁴⁵ BÁEZ, Fernando. *Obecné dějiny ničení knih: od sumerských tabulek po digitální éru*. 1. vyd. Brno: Host, 2012. 597 s. ISBN 978-80-7294-697-6., s. 235.

⁴⁶ BÍLÝ, Jiří. *Jezuita Antonín Koniáš: osobnost a doba*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1996. 277 s. Historica. ISBN 80-7021-191-1., s. 22.

⁴⁷ BÁEZ, Fernando. *Obecné dějiny ničení knih: od sumerských tabulek po digitální éru*. 1. vyd. Brno: Host, 2012. 597 s. ISBN 978-80-7294-697-6., s. 235.

Christianismi Restitutio (*Obnova křesťanství*) dokončil a tajně nechal vytisknout v roce 1552. Vytištěno bylo celkem 800 knih. Z opatrnosti knihy rozeslal do Lyonu, Ženevy a Frankfurthu. Téměř všechny jeho knihy byly inkvizitory vypátrány a spáleny. Dodnes se dochovaly pouze tři exempláře.⁴⁸

3.3. Indexem proti knihtisku

Knihtisk představitelé církve považovali za ďábelský vynález. Velmi rychle došlo k jeho rozšíření. Knihtisk výrazně podpořil nárůst gramotnosti ve společnosti. Mezi lety 1448 – 1500 vzniklo ve 246 městech Evropy 1099 tiskáren. Vytištěno bylo 40 tisíc publikací. Celkový náklad činil 12 milionů exemplářů. Takto mohlo snadno docházet k nekontrolovanému šíření církví zavrhaných knih.

Církev vydala zákaz tisknout jakoukoli knihu bez předchozího povolení k tomu zmocněných inkvizitorů. Předběžná cenzura byla vyhlášena papežem Sixtem IV. již v roce 1471. Papež Lev X. na V. lateránském koncilu prosadil předběžnou cenzuru tištěných knih a její postupné zavedení v celém křesťanském světě.⁴⁹ Trestem za nedovolený tisk mělo být pozastavení tiskařské živnosti na jeden rok, pokuta 100 dukátů a spálení celého nákladu knihy.⁵⁰

První římský Index zakázaných knih (*Index Librorum Prohibitorum*) byl vydán v roce 1559. Partikulární seznamy zakázaných knih byly vydávány v jednotlivých zemích již dříve. V roce 1535 byl teology ze Sorbonny sestaven francouzský index, ve Španělsku vznikl index zásluhou teologů Lovaňské univerzity v roce 1546. V Itálii vydala inkvizice index v Benátkách (1551), ve Florencii (1552) a v Miláně (1554). Po vydání římského indexu byla cenzura záležitostí papežské inkvizice. Nařízením Tridentského koncilu z roku 1562 byl římský index zrevidován a doplněn.⁵¹ Komisi, která byla pověřena revizí Indexu zakázaných knih, předsedal pražský arcibiskup

⁴⁸ Tamtéž, s. 223 – 225.

⁴⁹ GRIGULEVIČ, Iosif Romual'dovič. *Dějiny inkvizice*. 2., přeprac. vyd. Praha: Svoboda, 1982. 388 s., [28] s. obr. příl., s. 323 – 324.

⁵⁰ LOSKOT, František. *O indexech zakázaných knih: (index římský a indexy české)*. Praha: Nákladem vydavatelstva Volné myšlenky, 1911. 57 s., s. 6 – 7.

⁵¹ GRIGULEVIČ, Iosif Romual'dovič. *Dějiny inkvizice*. 2., přeprac. vyd. Praha: Svoboda, 1982. 388 s., [28] s. obr. příl., s. 323 – 324.

Antonín Brus z Mohelnice.⁵² V roce 1571 papež Pius V. založil kongregaci Indexu, která prováděla cenzuru. Mimo to měla soudní pravomoc. Jejím rozhodnutím mohly být autorům ukládány církevní tresty. Index Librorum Prohibitorum vyšel celkem ve dvaatřiceti vydáních. Až do Francouzské revoluce byl Index zakázaných knih mocnou zbraní. Poté jeho význam začal klesat. Poslední vydání je z roku 1948. Index byl definitivně zrušen v roce 1966.⁵³

3.4. Období novověku a osvícenství

Církev byla už od středověku spojena se státem, jejich sféry vlivu ale byly jasně vymezeny. Se vznikem absolutistických států byla tato rovnováha vážně narušena. Panovníci se při sledování svých absolutistických cílů opírali o náboženskou argumentaci. Konfese se státní mocí se sbližovaly už v průběhu 16. století. Panovníci se opírali celkem o tři různé konfese – katolictví, luterství a kalvinismus. Evropa se tak rozdělila do mocenských bloků, které čekaly na záminku ke střetu. Tímto střetem byla třicetiletá válka. Podepsáním Vestfálského míru v roce 1648 byly určeny hranice států i konfesí. Byla dodržována zásada *cuius regio, eius religio* (koho země, toho víra). O tom, které náboženství je správné rozhodoval stát. Církev tak byly v jednotlivých zemích postátněny. Stát určoval, které pravomoci bude církev mít a zajišťoval ochranu státního náboženství. Církev se stala součástí státní správy.⁵⁴

Již v 17. a ještě více v 18. století tak docházelo k tomu, že byly knihy odsuzovány ke spálení a páleny světskou mocí. Církev, chráněná svým panovníkem, zřejmě často stávala v pozadí těchto případů.

V roce 1657 nechal francouzský král Ludvík XVI. spálit dílo matematika a myslitele Blaise Pascala, nazvané *Listy proti jezuitům*, v němž autor poukazoval na mravní uvolněnost jezuitů.

⁵² LOSKOT, František. *O indexech zakázaných knih: (index římský a indexy české)*. Praha: Nákladem vydavatelstva Volné myšlenky, 1911. 57 s., s. 23.

⁵³ GRIGULEVIČ, Iosif Romual'dovič. *Dějiny inkvizice*. 2., přeprac. vyd. Praha: Svoboda, 1982. 388 s., [28] s. obr. příl., s. 324 – 327.

⁵⁴ BÍLÝ, Jiří. *Jezuita Antonín Koniáš: osobnost a doba*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1996. 277 s. Historica. ISBN 80-7021-191-1., s. 59 - 60.

V roce 1671 bylo ve Švédsku spáleno dílo Paula Felgenhauera *Probatorium theologicum (Teologická zkouška)*, které vydal v roce 1664 nakladatel Anders Petrus Kempe. Exekuce byla provedena podle královského nařízení.

V roce 1734 vydal Voltaire dílo nazvané *Filosofické listy*. Toto dílo vyvolalo v církevních kruzích značnou nevoli. Spisovatel byl zatčen a dílo bylo spáleno podle rozhodnutí parlamentu.⁵⁵ Pařížský parlament své rozhodnutí odůvodnil tím, že Voltairovy *Filosofické listy* „podněcují k tomu nejnebezpečnějšímu volnomyšlenkářství ohrožujícímu víru a společenský řád.“⁵⁶

Diderotovy *Filosofické myšlenky*, které vyšly v roce 1746 byly spáleny z rozhodnutí parlamentu. Vydání prvního dílu jeho *Encyklopedie*, které vyšlo v roce 1750, bylo zničeno z rozhodnutí úřadů v roce 1759.

Pronásledování se nevyhnul ani Montesquieuův spis *O duchu zákonů*. Španělští králové se snažili zabránit tomu, aby se tento spis dostal do španělských kolonií. Lodě byly pravidelně prohledávány a nelezene exempláře ničeny. Toto dílo bylo zařazeno do Indexu zakázaných knih.

Helvétiovův spis *O duchu*, vydaný roku 1758, vyvolal hněv pařížské univerzity Sorbonny, parlamentu, papeže, pařížského biskupa i všech francouzských duchovních. Byl veřejně spálen.

V roce 1762 byl Pařížským parlamentem zavržen Rousseauův spis *Emil čili O výchově*. Kniha byla spálena. Autor musel uprchnout ze země.⁵⁷

František Loskot se ve své knize *O indexech zakázaných knih* zabývá římským indexem Lva XIII., který poprvé vyšel roku 1900. V knize uvádí výběr autorů a jejich děl, zařazených do tohoto indexu. V tomto neúplném seznamu lze najít zakázané autory Rousseaua, Diderota, Voltaira a Pascala, kteří jsou zmiňováni výše.⁵⁸

⁵⁵ BÁEZ, Fernando. *Obecné dějiny ničení knih: od sumerských tabulek po digitální éru*. 1. vyd. Brno: Host, 2012. 597 s. ISBN 978-80-7294-697-6., s. 289 – 290.

⁵⁶ Tamtéž, s. 290 – 291.

⁵⁷ Tamtéž, s. 291.

⁵⁸ LOSKOT, František. *O indexech zakázaných knih: (index římský a indexy české)*. Praha: Nákladem vydavatelstva Volné myšlenky, 1911. 57 s., s. 19 – 22.

I. R. Grigulevič v knize *Dějiny inkvizice* uvádí, že římský index byl v 18. století vydán sedmkrát. Toto století označil za druhé, „nejplodnější období“ v práci Kongregace Indexu.⁵⁹

Stát postupně převzal odsuzování knih ke spálení, církve však dále prováděla vlastní cenzuru a zařazovala odsouzené knihy do Indexu zakázaných knih.

3.5. Knihy věčně škodlivé

Díla některých autorů byla odsuzována opakovaně a to nejen církví. Mezi jednotlivými odsouzeními knih uběhla často i celá staletí.

Ovidiovo dílo *Umění milovat* bylo poprvé zakázáno a již v roce 8 císařem Augustem. Znovu bylo spáleno Girolamem Savonarolou ve Florencii roku 1497. Anglický překlad tohoto díla od dramatika Christophera Marlowa byl spálen v Anglii roku 1599. Příkaz ke spálení vydali arcibiskupové z Canterbury a z Londýna.⁶⁰

Pierre Abélard byl církevní synodou odsouzen za názory, neslučující se s oficiálním výkladem víry, které byly obsaženy v jeho spisu *Introductio at Theologiam (Úvod do teologie)*, sepsaného v roce 1120. Abélard byl donucen k životu v ústraní v klášteře svatého Medarda. Dvacet let po odsouzení tohoto spisu bylo papežem Inocencem III. zakázáno celé Abélardovo dílo. Roku 1141 byly jeho práce spáleny. V roce 1930 bylo soudem Spojených států amerických zakázáno šíření Abélardových milostných dopisů Heloise.⁶¹

V roce 1318 bylo v Lombardii spáleno Dantovo dílo *De monarchia (O světovládě)*, v němž Dante podává důkazy, že královský majestát pochází z Boží vůle, nikoliv od papeže. Dantovy knihy byly znovu spáleny Girolamem Savonarolou v roce 1497 ve Florencii. Několik exemplářů *Božské komedie* bylo v roce 1581 zabaveno a spáleno v Portugalsku.⁶²

⁵⁹ GRIGULEVIČ, Iosif Romual'dovič. *Dějiny inkvizice*. 2., přeprac. vyd. Praha: Svoboda, 1982. 388 s., [28] s. obr. příl., s. 325.

⁶⁰ BÁEZ, Fernando. *Obecné dějiny ničení knih: od sumerských tabulek po digitální éru*. 1. vyd. Brno: Host, 2012. 597 s. ISBN 978-80-7294-697-6., s. 136.

⁶¹ Tamtéž, s. 189.

⁶² Tamtéž, s. 192.

Jednou z nejčastěji pálených knih je hebrejský Talmud. V roce 1190 bylo zničeno několik exemplářů v Egyptě. V roce 1239 papež Řehoř IX. nařídil vyhledat a zabavit všechny exempláře Talmudu a poté je spálit. V roce 1244 byly zničeny stovky exemplářů kněžími v Paříži. Francouzští králové, Ludvík IX. v letech 1248 - 1249, Filip III. v roce 1284 a Filip IV. v letech 1290 – 1299, tuto knihu také vydali ohni. V roce 1319 byl Talmud spálen církví v Perpignanu a v Toulouse. V roce 1322 nechal papež Jan XXII. Talmud spálit veřejně. Roku 1490 byly ve španělské Salamance spolu s Talmudem spáleny i další hebrejské knihy. V roce 1559 bylo v italské Cremoně, kde byla provozována tiskárna židovských knih, spáleno dvanáct tisíc knih v hebrejštině. V roce 1553 římská kněžská hierarchie nechala veřejně spálit Talmud na náměstí Campo dei Fiori. V roce 1757 byl Talmud pálen ve městě Kameniec Podolski v Haliči. Asi tisíc exemplářů bylo veřejně spáleno. Nacisté se snažili vymýtit Talmud až do poslední knihy na celém území Říše.⁶³

⁶³ BÁEZ, Fernando. *Obecné dějiny ničení knih: od sumerských tabulek po digitální éru*. 1. vyd. Brno: Host, 2012. 597 s. ISBN 978-80-7294-697-6., s. 190 – 191.

4. BOJ CÍRKVE S KNIHAMI V ČESKÉM PROSTŘEDÍ

České případy pálení knih jsou od sebe v čase poměrně hodně vzdáleny. Jedno však mají společné: Ve všech případech šlo o boj církve s herezí. V případě kláštera na Sázavě bylo k vyhnání mnichů a pravděpodobně i spálení jejich knih přistoupeno v době, kdy po rozkolu v církvi byla východní liturgie Římem prohlášena za herezi. V případě Husově šlo o snahu vymýtit importovanou anglickou herezi, posléze i herezi českou. Pálení knih Jednoty bratrské, ke kterému mělo docházet brzy po jejím založení, bylo utrakvistickou verzí boje s herezí. Po náboženském smíru byly knihy Jednoty bratrské ohroženy jak utrakvisty, tak katolíky. V době pobělohorské byly knihy páleny rovněž jako kacířské, ve snaze navrátit protestantské obyvatelstvo zpět k jediné pravé katolické víře. V případě slovanských knih na Sázavě a knih doby pobělohorské k exekucím docházelo v souladu s přáním světské moci. V případě spálení Viklefových knih v Praze v roce 1410, byla exekuce provedena navzdory přání českého krále Václava IV., samotné odsouzení Husovo, i odsouzení jeho knih v roce 1415, bylo provedeno s okolnostmi vynuceným souhlasem římského krále Zikmunda Lucemburského. V celém tomto případě hrál zásadní roli boj o vliv mezi církevní a světskou mocí.

4.1. Sázavský klášter

Nejstarší známý případ pálení knih v českém prostředí je zmiňován v Letopisu Mnicha sázavského. Ke zničení staroslověnsky psaných, převážně liturgických knih mělo dojít na přelomu let 1096 a 1097 v souvislosti se zrušením sázavského kláštera knížetem Břetislavem II.⁶⁴

Zavedení staroslověnského liturgického jazyka do církve a počátky staroslověnského písemnictví na území knížectví lze předpokládat už ve velkomoravském období. Podle latinských pramenů byl přemyslovský kníže Bořivoj pokřtěn Metodějem na Moravě. Spolu s ním do Čech přišel kněz Kajich, který byl znalcem staroslověnské tvorby. Dále je možné předpokládat, že někteří Metodějovi žáci

⁶⁴REICHERTOVÁ, Květa aj. *Sázava, památník staroslověnské kultury v Čechách*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1988., s. 97.

mohli po vyhnání z Moravy odejít do sousedního přemyslovského knížectví. Tento předpoklad však nelze doložit žádným pramenem.⁶⁵ V průběhu 10. století byla staroslověnština v písemnictví i církevních obřadech užívána souběžně s latinou. Latinská a staroslověnská tradice však byly vnímány jako konkurenční, stejně jako již dříve na Moravě. Latinská tradice byla na území přemyslovského státu pevně zakořeněna a dlouhodobě posilována přílivem latinských kněží ze sousedních zemí. Rovněž založení pražského biskupství v roce 973, kdy se prvním českým biskupem stal rodilý Sas Dětmar, vedlo ke značnému posílení latinského vlivu.

V průběhu 11. století byla staroslověnská tradice latinou postupně vytlačována, přesto byla natolik silná, že mohl být ve třicátých letech založen Sázavský klášter, kde byla od počátku provozována slovanská liturgie.⁶⁶ Sázavský klášter byl jedním z prvních benediktinských klášterů na českém území.⁶⁷ Přestože zcela jistě již v 10. století existovala jiná slovanská církevní centra, kde vznikala staroslověnsky psaná literární díla, jediným doloženým centrem slovanské liturgie a staroslověnského písemnictví v přemyslovském státě je právě Sázavský klášter.⁶⁸

Klášter založil poustevník Prokop, který se zároveň stal prvním opatem. Kníže Břetislav I. založení potvrdil a klášteru věnoval okolní pozemky.⁶⁹ Po Prokopově smrti v roce 1053 se opatem stal jeho synovec Vít. Stalo tak zřejmě bez porady s knížetem, který jako spoluzakladatel kláštera měl o obsazení tohoto postu spolurozhodovat. Část mnichů se postavila proti novému opatovi. Spory v sázavské mnišské komunitě vyvrcholily za vlády knížete Svyatopluka II. Vítovi odpůrci opakovaně podávali stížnosti ke knížeti. Vzhledem k tomu, že v roce 1054 došlo k definitivnímu rozkolu mezi západní římskou a východní řeckou církví a užívání slovanského jazyka v liturgii bylo označeno za herezi, ve stížnostech byly zohledněny pochyby o správnosti užívání slovanského jazyka při bohoslužbách. Zřejmě v reakci na tyto argumenty kníže celou

⁶⁵VEČERKA, Radoslav. *Staroslověnská etapa českého písemnictví*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010. 176 s. ISBN 978-80-7422-044-9., s. 31.

⁶⁶Tamtéž, s. 33-35.

⁶⁷REICHERTOVÁ, Květa aj. *Sázava, památník staroslověnské kultury v Čechách*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1988., s. 75.

⁶⁸Tamtéž, s. 104.

⁶⁹BLÁHOVÁ, Marie, FROLÍK, Jan a PROFANTOVÁ, Naďa. *Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. I., Do roku 1197*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 1999. 798 s. ISBN 80-7185-265-1., s. 369.

mnišskou komunitu vyhnal.⁷⁰ Mniši se uchýlili do basilánského kláštera v uherském Visegrádu. Ve stejný čas pobýval u uherského dvora bratr knížete Svyatý Vratislav. Když se v roce 1061 po smrti bratra stal Vratislav českým knížetem, spolu s ním se do Čech vrátili i sázavští mniši. V roce 1079 kníže Vratislav II. požádal papeže Řehoře VIII. o nové povolení užívání slovanského jazyka při bohoslužbách. Papež zareagoval striktním zákazem slovanské liturgie pro české knížectví. Za života knížete a později krále Vratislava tento zákaz nebyl naplněn. Naopak, v devadesátých letech 11. století česká královna Svatava, pocházející z matčiny strany z dynastie ruských Rurikovců, prosadila v klášteře zasvěcení oltáře dvěma svým příbuzným, svatým Borisovi a Glebovi.⁷¹

Výše zmíněný papežský zákaz slovanské liturgie byl naplněn až za vlády knížete Břetislava II. Zatímco kníže Vratislav II, pozdější král Vratislav I., držel nad slovanským klášteřem a jeho opatem Božetěchem ochrannou ruku, jeho syn, kníže Břetislav II. se s otcovou církevní politikou neztotožňoval. Trvalé rozříšky mezi opatem a částí mnišské komunity vedly, ze strany nespokojených mnichů, k častému podávání stížností a očeřování opata u knížete. Ke konečnému rozhodnutí o zrušení slovanského kláštera pravděpodobně přispěl i dlouhodobý kompetenční spor opata Božetěcha s pražským biskupem Kosmou.⁷² Koncem roku 1096 byl opat Božetěch a s ním všichni slovanští mniši vyhnáni. Novým opatem byl počátkem roku 1097 ustanoven probošt břevnovského kláštera Děthard, který do Sázavského kláštera přivedl latinské mnichy a zavedl latinskou liturgii. Slovanští mniši měly být z klášterní knihovny odstraněny a z valné většiny zničeny.⁷³ Mnich sázavský ve svém Letopisu uvádí: „*A tak po vyhnání opata, jeho bratří, kteří byli původci zrady proti němu, od té doby bloudili zas a zas, [...] a knihy jazyka jejich, nadobro zničeny a rozptýleny, už nikdy nebudou na tomto místě předčítány.*“⁷⁴

Otázkou zůstává, zda skutečně byly staroslověnské knihy zničeny, tedy nejspíše spáleny, v době nuceného odchodu celé klášterní komunity. Jediným zdrojem,

⁷⁰BLÁHOVÁ, Marie, FROLÍK, Jan a PROFANTOVÁ, Naďa. *Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. I., Do roku 1197.* Vyd. 1. Praha: Paseka, 1999. 798 s. ISBN 80-7185-265-1., s. 411 – 412.

⁷¹VEČERKA, Radoslav. *Staroslověnská etapa českého písemnictví.* Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010. 176 s. ISBN 978-80-7422-044-9., s. 35.

⁷²REICHERTOVÁ, Květa aj. *Sázava, památník staroslověnské kultury v Čechách.* 1. vyd. Praha: Odeon, 1988. 450 s., s.96 – 97.

⁷³BLÁHOVÁ, Marie, FROLÍK, Jan a PROFANTOVÁ, Naďa. *Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. I., Do roku 1197.* Vyd. 1. Praha: Paseka, 1999. 798 s. ISBN 80-7185-265-1., s. 480 – 482.

⁷⁴KOSMAS. *Kosmova Kronika česká.* Vyd. 5., ve Svobodě 1. Praha: Svoboda, 1972. 261 s., s. 219.

zmiňujícím zničení knih, je *Letopis (Kronika) Mnicha Sázavského*, který je rozšířením a pokračováním *Kosmovy kroniky*. Kosmas, který skutečně žil v době, kdy k událostem v klášteře došlo, se o existenci Sázavského kláštera vůbec nezmiňuje. Jeho pokračovatel Mnich sázavský, který na rozdíl od Kosmy, měl ke slovanské liturgii kladný vztah, události popsal až s odstupem několika desetiletí.⁷⁵ Nejedná se tedy o autentický záznam.

Pro provozování veškeré bohoslužby ve slovanském jazyce bylo nutné mít k dispozici kompletní soubor bohoslužebných knih. Klášterní knihovna tedy musela obsahovat misály, evangeliáře, apoštoláře, soubory církevních zpěvů, prology, a další knihy⁷⁶. Z původního obsáhlého souboru knih se však dochovalo jen velmi málo exemplářů, které se vyskytují vždy jen jednotlivě v různých evropských knihovnách,⁷⁷ což by mohlo odpovídat záznamu o zničení knih v *Letopisu Mnicha sázavského*.

V jiné části Letopisu, věnované příchodu opata Dětharta do Sázavského kláštera Mnich sázavský píše: „*Poněvadž tento opat nenalezl na místě jemu svěřeném knihy kromě slovanských, sám je, pracuje neúnavně, dnem i nocí, napsal, některé koupil, jiné dal písáři napsati a získával je, jak jen mohl.*“⁷⁸ Podle tohoto záznamu knihy existovaly i po odchodu slovanských mnichů. Opat Děthart je sice mohl nechat spálit, ale vzhledem k tomu, že v Letopisu je vypodobněn jako řádný hospodář⁷⁹, dá se předpokládat, že slovanské knihy spíše postupně rozprodal a z výtěžku obstaral knihy latinské, kterých se mu nedostávalo. Knihy se rovněž mohly stát předmětem výměny, což byl v té době běžný způsob získávání nových exemplářů pro klášterní knihovny.⁸⁰ Knihy tedy byly pravděpodobně spíše rozptýleny než zničeny. Je možné předpokládat, že odcházející mniši s sebou spolu s osobními věcmi odnášeli i knihy. V případě prvního vyhnání mnichů na přelomu let 1055 – 1056 se celá mnišská komunita uchýlila

⁷⁵ OPELÍK, Jiří, ed. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. [Díl] 3., M-Ř. Sv. II, P-Ř.* 1. vyd. Praha: Academia, 2000. 733-1522 s. ISBN 80-200-0708-3., s. 988.

⁷⁶ REICHERTOVÁ, Květa aj. *Sázava, památník staroslověnské kultury v Čechách.* 1. vyd. Praha: Odeon, 1988. 450 s., s. 113.

⁷⁷ BLÁHOVÁ, Marie, FROLÍK, Jan a PROFANTOVÁ, Naďa. *Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. I., Do roku 1197.* Vyd. 1. Praha: Paseka, 1999. 798 s. ISBN 80-7185-265-1., s. 482.

⁷⁸ KOSMAS. *Kosmova Kronika česká.* Vyd. 5., ve Svobodě 1. Praha: Svoboda, 1972. 261 s., s. 222.

⁷⁹ Tamtéž, s. 222.

⁸⁰ CEJPEK, Jiří, HLAVÁČEK, Ivan a KNEIDL, Pravoslav. *Dějiny knihoven a knihovnictví v českých zemích a vybrané kapitoly z obecných dějin.* 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996. 192 s. ISBN 80-7184-163-3., s. 35.

mimo české území, do basilánského kláštera v uherském Visegrádu.⁸¹ V tomto případě někteří mniši byli pravděpodobně přijati v klášteře sv. Jana na Ostrově u Davle, čemuž nasvědčují česky a staroslověnsky psané glosy v jednom z latinských rukopisů z konce 11. století. Část mnichů se zřejmě po čase vrátila zpět do již zlatinizovaného kláštera na Sázavě.⁸² Většina slovanské mnišské komunity však s největší pravděpodobností Čechy opustila a hledala útočiště buď znovu ve Visegrádu, nebo v některém jiném evropském basilánském klášteře. Knihy tak mohly být v relativně krátké době značně rozptýleny. V průběhu dalších staletí pak mohla být většina rozptýlených exemplářů zničena z naprosto běžných příčin, jako jsou požáry knihoven, zničení při převozu, nadměrná vlhkost, apod.

Pokud by ovšem bylo pravdou, že knihy byly zničeny při vyhnání mnichů, mohlo se tak stát ze dvou důvodů: Zničením liturgických knih by bylo slovanským mnichům zabráněno pokračovat v provozování bohoslužeb ve slovanském jazyce v další lokalitě. Druhým důvodem mohla být snaha zničit všechny písemné důkazy existence slovanské liturgie a písemnictví v přemyslovském státě.⁸³ Staroslověnsky psané knihy se staly jednou z obětí boje o pomyslnou hranici mezi západní a východní církví.

4.2. Viklefovy spisy a Mistr Jan Hus

Pro vysvětlení příčiny spálení Viklefových spisů v Praze roku 1410 je potřeba představit dílo tohoto anglického reformátora a historické souvislosti, v nichž jeho dílo vznikalo. Rovněž roli českého reformátora a Viklefova pokračovatele Jana Husa v tomto případě je nutné vysvětlit v širších historických souvislostech. Boj o Viklefovy spisy, který začal na pražské univerzitě již v roce 1403, přesáhl hranice Českého království a měl smutnou dohru na Kostnickém koncilu v roce 1415. Na koncilu se z Viklefova a Husova případu stal případ jediný. Byl zde odsouzen jak český reformátor

⁸¹BLÁHOVÁ, Marie, FROLÍK, Jan a PROFANTOVÁ, Naďa. *Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. I., Do roku 1197*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 1999. 798 s. ISBN 80-7185-265-1., s. 412.

⁸²REICHERTOVÁ, Květa aj. *Sázava, památník staroslověnské kultury v Čechách*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1988. 450 s., s. 99.

⁸³VEČERKA, Radoslav. *Staroslověnská etapa českého písemnictví*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010. 176 s. ISBN 978-80-7422-044-9., s. 35.

Jan Hus, tak znovu posmrtně John Viklef. Knihy obou reformátorů byly zavrženy a odsouzeny ke spálení.

4.2.1. Husův předchůdce John Viklef

John Viklef, anglický reformátor a Husův předchůce, se narodil kolem roku 1330 v anglickém hrabství Yorkshire. Většinu svého života prožil v Oxfordu, kde studoval a později působil na zdejší univerzitě. Většina jeho filosofických i teologických prací vznikla právě zde.⁸⁴ Ve svých dílech i v kázáních kritizoval církve a zvláště mnišské řády za shromažďování majetku. Zdůrazňoval potřebu návratu k evangelické chudobě. Rovněž zasahování papeže a kněží do světských záležitostí bylo terčem jeho ostré kritiky. Vzhledem k tomu, že Anglie v té době vedla s avignonským papežstvím spor o odvádění lenních plateb, jeho názory měly pozitivní ohlas u královského dvora, mezi šlechtou i prostým lidem. U církevních hodnostářů však vzbuzovaly značnou nevoli. Četné žaloby anglické církve a mnišských řádů u papeže v Avignonu vedly k odsouzení 19 článků z Viklefových prací v pěti bulách papeže Řehoře XI. Jelikož mezi Viklefovy zastávce patřil arcibiskup Sudbury a především vévoda z Lancasteru, který měl velký vliv na ještě nedospělého krále Richarda II., v Anglii byly papežské buly téměř neúčinné.⁸⁵

Když v roce 1378 po smrti avignonského papeže Řehoře XI. došlo ke zvolení dvou papežů, Urbana VI. v Římě a Klimenta VII. v Avignonu, církve byla fakticky rozdělena. V nastalých zmatcích přestal být Viklef terčem útoků církevních hodnostářů a jeho další tvůrčí i kazatelské aktivity nebyly nijak omezovány.⁸⁶ V tomto období ve svých již převážně teologických dílech pokračoval v ostré kritice církve. Například odmítl prodej odpustků s odůvodněním, že hříchy může odpouštět jen Bůh. Prohlašoval, že svatost nespočívá v kanonizaci, ale ve svatém životu. Papeže, kardinály a duchovenstvo označil za pouhé správce církve, hlavou církve je podle něj Kristus.

Jeho nejradikálnějším počinem bylo zpochybnění transsubstanciacce, tj. učení o přeměně chleba a vína na tělo Kristovo a krev Kristovu. V rozporu s církevním

⁸⁴KAŇÁK, Miloslav. *John Viklef. Život a dílo anglického Husova předchůdce*. Praha: Blahoslav, 1973., s. 7 – 8.

⁸⁵Tamtéž, s. 17 – 19.

⁸⁶Tamtéž, s. 20 – 21.

výkladem tvrdil, že posvěcením chléb a víno nemění svou podstatu, nadále zůstává chlebem a vínem. Přeměnu při mši chápal obrazně, ne doslovně. Zároveň poukazoval na to, že transsubstanciace odporuje učení prvotní církve a je novodobou záležitostí. Tento jeho postoj k eucharistii je obvykle označován jako učení o remanenci. Tím, že Viklef zpochybnil církevní dogma o transsubstanciaci, vyhlášené papežem Inocencem III. v roce 1215, nebyl už nadále vnímán jako reformátor, ale jako heretik.⁸⁷

Když byla v roce 1380 arcibiskupem Sudburyem vypsána zvláštní daň, kterou měl být uhrazen závazek vůči papežství, vypuklo v Anglii selské povstání. Vzbouřenci táhli na Londýn a cestou plenili církevní državy i šlechtická sídla. V Londýnském Toweru se zmocnili několika členů vlády, včetně Viklefova zastánce arcibiskupa Sudburyho, a 14. června 1381 je popravili. Povstání však bylo brzy krvavě potlačeno. Poté, co se Viklef postavil proti příliš krutým trestům pro účastníky selské bouře, byl svými odpůrci označen za spojence rebelů a duchovního původce povstání. Jeho ochránci, vévodovi z Lancasteru, byla selská bouře kladena za vinu. Upadl do nemilosti krále a Viklef tak přišel o nejlivnějšího zastánce. Jeho odpůrcům už nestál nikdo v cestě. V květnu 1382 bylo odsouzeno 29 článků jeho díla, z nichž tři se týkaly eucharistie. Na základě královského výnosu museli Viklef i všichni příznivci jeho názorů opustit Oxford.⁸⁸ Viklef pak dále působil na faře v Lutterworthu, kde poslední dva roky svého života nadále psal a kázal.

V roce 1384 byl předvolán k církevnímu soudu v Římě, několik měsíců na to však zemřel. K jeho předčasnému skonu zřejmě přispělo jak toto předvolání, tak zprávy o pronásledování jeho následovníků a příznivců.⁸⁹ Církev ho kacířem prohlásila až posmrtně.⁹⁰

Jeho myšlenky byly nadále šířeny jeho následovníky, tzv. lollardy, v univerzitním prostředí i mimo něj. Viklefovi odpůrci a nepřátelé tak s jeho myšlenkami bojovali i po jeho smrti. V roce 1388 král Richard II. vydal nařízení, na jehož základě mělo dojít ke konfiskaci všech Viklefových děl a zákazu vlastnění jeho spisů i šíření jeho názorů. Papež Bonifác IX. ve svých dopisech žádal krále a parlament o pomoc při potlačování stále se šířící viklefovské hereze. Když v roce 1395 lollardi

⁸⁷ Tamtéž, s. 26 – 28.

⁸⁸ Tamtéž, s. 30 – 34.

⁸⁹ Tamtéž, s. 36 – 37.

⁹⁰ SEIBT Ferdinand, „Neodvolám!“: Jan Hus před koncilem kostnickým (1415). In: *Velké procesy: právo a spravedlnost v dějinách*. Praha: Brána, 1997, s. 84-97. ISBN 80-85946-76-9., s. 84.

požádali parlament o svolení k šíření Viklefových názorů, odpovědí jim byl královský výnos, na jehož základě by kancléřům všech univerzit rozeslán pro výstrahu seznam Viklefových bludů z jeho díla *Triologus*. V roce 1398 bylo na synodě v londýnském chrámu sv. Pavla čteno devatenáct Viklefových bludných vět převážně z tohoto spisu. Snaha o potlačení hereze byla završena zákonem *De Heretico comburendo* z roku 1401, který zakazoval kázání kněží bez povolení církve.⁹¹ Tento zákon, vydaný novým králem Jindřichem IV., mimo jiné dával církvi právo upalovat kacíře na hranici.⁹²

V rámci Canterburské konvokace v roce 1409 byla sestavena komise dvanácti teologů, kteří vytvořili seznam všech Viklefových bludů z celého jeho díla. Bylo vybráno 267 podezřelých tezí, 61 z nich bylo prohlášeno za bludné roku 1410 na konvokaci v Oxfordu, 45 na synodě v Londýně. Soupis bludných tezí byl zaslán papeži Janu XXIII. do Říma.⁹³ Na koncilu v Římě 2. února 1413 papež zavrhl celé Viklefovo dílo a v Římě jeho knihy nechal spálit.

Přesto se Viklefovým učením zabýval znovu Kostnický koncil. Na jeho osmém zasedání 4. května 1415 bylo znovu odsouzeno již dříve zavržených 45 tezí. Opětovné odsouzení Viklefových myšlenek bylo předehrou k pozdějšímu odsouzení Husovu.⁹⁴ John Viklef byl prohlášen za kacíře a bylo nařízeno, aby v Anglii byly jeho ostatky exhumovány a spáleny.⁹⁵ Ke spálení byly znovu odsouzeny i jeho knihy.⁹⁶ Lincolnský biskup Repton, který býval Viklefovým přítelem, však exekuci neprovedl. Jeho nástupce biskup Fleming s provedením nařízení také nespěchal. Ke spálení Viklefových ostatků v Anglii došlo až v roce 1428, po důrazné výzvě papeže Martina V.⁹⁷

⁹¹ KAŇÁK, Miloslav. *John Viklef. Život a dílo anglického Husova předchůdce*. Praha: Blahoslav, 1973., s. 38 – 39.

⁹² MAUROIS, André a MOHRT Michel. *Dějiny Anglie, doplněné o novější období Michelem Mohrtem*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1993. 491 s. ISBN 80-7106-084-4., s. 155.

⁹³ KAŇÁK, Miloslav. *John Viklef. Život a dílo anglického Husova předchůdce*. Praha: Blahoslav, 1973., s. 38 – 39.

⁹⁴ KEJŘ, Jiří. *Husův proces*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2000. 235 s. Historica. ISBN 80-7021-387-6., s. 148.

⁹⁵ KAŇÁK, Miloslav. *John Viklef. Život a dílo anglického Husova předchůdce*. Praha: Blahoslav, 1973., s. 40.

⁹⁶ LOSKOT, František. *O indexech zakázaných knih: (index římský a indexy české)*. Praha: Nákladem vydavatelstva Volné myšlenky, 1911. 57 s., s. 6.

⁹⁷ KAŇÁK, Miloslav. *John Viklef. Život a dílo anglického Husova předchůdce*. Praha: Blahoslav, 1973., s. 40.

4.2.2. Jan Hus

Když byla za anglického krále Richarda II. provdána česká princezna Anna, dcera již zesnulého císaře Karla IV. a sestra krále Václava IV., byly značně posíleny kontakty mezi oběma zeměmi. Oxfordský mistr Vojtěch Raňků z Ježova, v roce 1388 založil nadaci pro české studenty. Mnozí studenti pražské univerzity tak měli možnost zavítat do Oxfordu a seznámit se s Viklefovými spisy.⁹⁸ Viklefovo učení bylo v té době již oficiálně považováno za herezi, Královna Anna mu ale, jako mnoho dalších, byla příznivě nakloněna. Její zásluhou se dílo významného anglického reformátora dostalo do Čech.⁹⁹ Podle vyučovacího řádu pražské univerzity mohli mistři přednášet i díla mistrů z univerzit v Oxfordu a Paříži. Je tedy pravděpodobné, že studenti byli seznamováni s Viklefovými, převážně filosofickými spisy při přednáškách. Viklefova teologická díla z Anglie do Prahy přivezl kolem roku 1400 Husův přítel a kolega Jeroným Pražský.¹⁰⁰

Jelikož poměry v českých zemích byly podobné jako v Anglii v době vzniku Viklefových teologických prací, pražští reformně smýšlející čeští mistři v jeho dílech viděli návod k nápravě neuspokojivé společenské situace. V té době na pražské univerzitě často docházelo ke sporům mezi českými mistry a mistry ostatních tří národů. Obliba Viklefova díla u českých učitelů se brzy stala záminkou k vystupňování těchto sporů. Poté, co Jeroným Pražský přivezl do Prahy Viklefova pozdní teologická díla, mistři ostatních tří národů využili fakt, že řada tezí z těchto spisů již v té době byla církví prohlášena za bludy. Jelikož čeští mistři hájili Viklefovy názory, jejich pravověrnost tím mohla být zpochybněna.

⁹⁸ Tamtéž, s. 64.

⁹⁹ MOLNÁR, Enrico. Viklef, Hus a problém autority. In: *Jan Hus mezi epochami, národy a konfesemi: sborník z mezinárodního symposia, konaného 22.-26. září 1993 v Bayreuthu, SRN*. Praha: Česká křesťanská akademie, 1995, s. 104 – 117. ISBN 80-85795-17-5, s. 113.

¹⁰⁰ KAŇÁK, Miloslav. *John Viklef. Život a dílo anglického Husova předchůdce*. Praha: Blahoslav, 1973., s. 65-67.

4.2.2.1. Boj o Viklefovy spisy na pražské univerzitě

První boj o Viklefovy názory byl sveden na univerzitní půdě už v roce 1403. Došlo k němu právě v době, kdy byl král Václav IV. zajat ve Vídni a nemohl tak do záležitostí na univerzitě aktivně zasahovat. Hlavní iniciátor útoku na české mistry, teolog a člen polského univerzitního národa, Johann Hübner předložil pražské kapitule k posouzení seznamy celkem 45 Viklefových tezí.¹⁰¹ 24 tvrzení bylo již dříve odsouzeno na londýnské synodě v roce 1382, 21 tvrzení bylo nově vybráno z Viklefových pozdních prací *Triologus* a *Dialogus*.¹⁰² Pražská kapitula však předala celou záležitost k posouzení zpět univerzitě. 28. května 1403 na schůzi mistrů-regentů došlo k ostré výměně názorů mezi českými a německými mistry. Zastánci Viklefova učení v čele s Husem ostře protestovali a poukazovali na to, že jednotlivé teze byly vytrženy z kontextu nebo nepřesně citovány. Jejich argumenty však nebyly vyslyšeny. V následném hlasování mistři ostatních národů české mistry snadno přehlasovali a prosadili zákaz šíření Viklefových myšlenek prostřednictvím výuky a kázání. V lednu 1404, na slavnostní výroční univerzitní disputaci, tzv. kvodlibetu, Johann Hübner označil Viklefa za hlavu všeho kacířstva. Svůj první boj o Viklefovy názory tak čeští mistři prohráli.¹⁰³

4.2.2.2. První příkaz k odevzdání knih

Až do roku 1407 byl boj o Viklefovo učení téměř výhradně univerzitní záležitostí. Mladý pražský arcibiskup Zbyněk Zajíc z Hazemburka se totiž sám snažil o prosazení určitých reforem v církvi a s českými mistry tak nacházel společnou řeč.¹⁰⁴

Vše se změnilo v roce 1407, kdy se, cestou k uherskému a polskému králi, v Praze zastavil lodský biskup Jakub Arigoni Ballardini, nuncius papeže Řehoře XII. Během své návštěvy se setkal s německými mistry, kterým se nedostávalo sluchu u

¹⁰¹ ČORNEJ, Petr. *Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. V., 1402-1437*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2000. 788 s. ISBN 80-7185-296-1., s. 99-101.

¹⁰² KAŇÁK, Miloslav. *John Viklef. Život a dílo anglického Husova předchůdce*. Praha: Blahoslav, 1973., s. 65-67.

¹⁰³ ČORNEJ, Petr. *Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. V., 1402-1437*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2000. 788 s. ISBN 80-7185-296-1., s. 99-101.

¹⁰⁴ KAŇÁK, Miloslav. *John Viklef. Život a dílo anglického Husova předchůdce*. Praha: Blahoslav, 1973., s. 67.

pražského arcibiskupa, a doporučil jim žádat o zákaz viklefismu přímo u papeže.¹⁰⁵ Německý mistr Ludvík Meistermann se už koncem roku vydal na cestu. Po přímluvě heidelberské univerzity se mu dostalo přijetí v Římě. Jelikož Meistermannova cesta do Říma znamenala pro arcibiskupa Zbyňka Zajíce značné nebezpečí, rychle svůj postoj k zastáncům Viklefova učení přehodnotil. Z titulu funkce univerzitního kancléře arcibiskup přiměl mistry, aby se zavázali, že nebudou vykládat žádnou ze 45 Viklefových tezí v bludném smyslu.¹⁰⁶ Bakalářům bylo zakázáno studovat tři Viklefovy nejspornější díla *Dialogus*, *Trialogus* a *De corpore Cristi*.¹⁰⁷

Mezitím došlo k Meistermannovu slyšení u papežské kurie a boj o Viklefovy názory přešel do další fáze. Papežská kurie předvolala mistra Stanislava ze Znojma před soud do Říma,¹⁰⁸ zakázala šíření Viklefových a Stanislavových tezí, a nařídila odevzdání všech knih, které obsahovaly kacířské názory.¹⁰⁹

Obvykle je uváděno, že arcibiskup stanovil lhůtu pro odevzdání knih na svátek svatého Prokopa, 4. července 1408 a po uplynutí lhůty vyhlásil klatbu nad všemi, kdo i po tomto datu vlastnili Viklefovy knihy. Jiří Kejř ve své knize *Husův proces* uvádí, že datum, kdy arcibiskup vydal příkaz k odevzdání Viklefových knih, není možné jednoznačně určit. Text arcibiskupova příkazu se nedochoval, ani není možné s jistotou stanovit datum jeho vydání. Na říjnové pražské synodě v roce 1408 byl původní zákaz 45 tezí rozšířen na kompletní Viklefovo dílo, a patrně tedy tato synoda předcházela vydání příkazu k odevzdání všech Viklefových knih.

První zmínky o arcibiskupově příkazu k odevzdání knih se objevují na počátku roku 1409, kdy mistr Jeroným ve svém projevu na lednovém kvodlibetu varoval studenty, aby neodevzdávali Viklefovy knihy těm, kteří jim nerozumějí. V aktech vídeňského procesu proti mistru Jeronýmovi je ve výpovědích svědků již tento zákaz zmiňován. Svědky byli většinou Němci, kteří odešli z Prahy po vydání Dekretu kutnohorského, tedy nejpozději 16. května 1409. Ve výpovědích je také několikrát zmiňováno vyhlášení klatby nad viklefisty a těmi, co knihy neodevzdali. Přibližné

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 68.

¹⁰⁶ ČORNEJ, Petr. *Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. V., 1402-1437*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2000. 788 s. ISBN 80-7185-296-1., s. 116.

¹⁰⁷ KAŇÁK, Miloslav. *John Viklef. Život a dílo anglického Husova předchůdce*. Praha: Blahoslav, 1973., s. 68.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 68.

¹⁰⁹ ČORNEJ, Petr. *Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. V., 1402-1437*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2000. 788 s. ISBN 80-7185-296-1., s. 116.

datum vyhlášení klatby je tak možné stanovit na počátek roku 1409. Příkaz k odevzdání tedy musel být vydán před tímto datem. Jaká byla skutečná délka lhůty pro odevzdání knih, nelze z výpovědí jednoznačně určit.

Jiří Kejř v knize *Husův proces* uvádí předpoklad, že příkaz k odevzdání knih byl vyhlášen brzy po 3. lednu 1409, kdy se konal na půdě univerzity kvodlibet.¹¹⁰ Kvodlibet, vedený mistrem Matějem z Knína, probíhal v duchu boje českých mistrů, zastánců Viklefova učení a jejich německých odpůrců a to vše před zraky brabantických a francouzských vyslanců, kteří se kvodlibetu účastnili jako hosté krále Václava. Mistr Jeroným Pražský jako obhajobu Viklefova učení přečetl osvědčení o jeho pravověrnosti a bezúhonnosti, vydané oxfordskou univerzitou v roce 1406.¹¹¹ Jeho závěrečná řeč byla zaměřena proti přítomným německým členům univerzity. Zmínil, že český národ je očerňován cizinci a je neprávem podezírán z kacířství. Připomněl, že žádný Čech nikdy nebyl upálen jako heretik, na rozdíl od německých členů sekt valdenských a beghardů.

Po tomto projevu král požádal univerzitu o stanovisko k připravovanému Pisánskému koncilu, který kde mělo dojít k ukončení papežského schizmatu sesazením obou papežů, římského Řehoře XII. i avignonského Benedikta XIII. Namísto nich měl být zvolen jediný nový papež. Král Václav IV. viděl ve volbě nového papeže šanci na znovuzískání římského trůnu. Němečtí univerzitní mistři i arcibiskup Zbyněk Zajíc jakožto kancléř univerzity byli zastánci římského papeže Řehoře XII., čeští mistři byli na straně kardinálů, kteří svolali koncil do Pisy. Jelikož němečtí mistři měli na univerzitě většinu hlasů, král se obával, že s tímto poměrem hlasů by univerzita jeho zájmy nepodpořila. Proto 18. ledna 1409 vydal *Dekret kutnohorský*, kterým změnil poměr hlasů ve prospěch českých mistrů. Univerzita se tak dostala pod kontrolu českých reformistů.¹¹² Jiří Kejř se v knize *Husův proces* domnívá, že právě tyto okolnosti mohly přimět pražského arcibiskupa, odpůrce Viklefova učení a zastávce římského papeže Řehoře XII., k vydání příkazu k odevzdání knih.¹¹³

¹¹⁰ KEJŘ, Jiří. *Husův proces*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2000. 235 s. Historica. ISBN 80-7021-387-6., s. 22 – 29.

¹¹¹ KAŇÁK, Miloslav. *John Viklef. Život a dílo anglického Husova předchůdce*. Praha: Blahoslav, 1973., s. 69.

¹¹² ČORNEJ, Petr. *Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. V., 1402-1437*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2000. 788 s. ISBN 80-7185-296-1., s. 120 – 122.

¹¹³ KEJŘ, Jiří. *Husův proces*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2000. 235 s. Historica. ISBN 80-7021-387-6., s. 29.

4.2.2.3. Odvolání a druhý příkaz k odevzdání knih

Proti arcibiskupovu nařízení podalo pět pražských studentů, zastoupených mistrem Markem z Hradce, žalobu k papežské kurii. Boj o Viklefovy knihy tak získal mezinárodní rozměr a získal si pozornost nejvyšších církevních institucí. Odstartoval se tak proces, na jehož konci byl Jan Hus odsouzen k smrti a upálen.¹¹⁴

Na základě žaloby pražských studentů byl arcibiskup předvolán ke kurii. Ten prostřednictvím svých zástupců mezitím dosáhl v prosinci 1409 vydání papežské buly, kterou se zakazovalo kázání na soukromých místech, což bylo zjevně namířeno proti Betlémské kapli. On sám byl zmocněn vystoupit proti kacířskému učení Johna Viklefa a byl oprávněn nařídit odevzdání knih. Podle této buly každý, kdo by hlásal bludy, měl být považován za kacíře. Odvolání proti bule bylo předem vyloučeno. Rozhodování ve věci žaloby pražských studentů převzal papež osobně. Zrušil arcibiskupovo předvolání a pověřil ho řešením sporu. Arcibiskup tak měl rozhodovat o odvolání, které bylo podáno proti jeho osobě. Byl navíc zmocněn zasáhnout proti viklefistům, a zajistit odevzdání všech Viklefových knih. Takto výrazný obrat v postoji papežské kurie vedl zastánce Viklefova učení k přesvědčení, že vydání buly i pověření arcibiskupa Zbyňka Zajíce řešením apelace bylo výsledkem intrik a uplácení.

Papežská bula došla do Prahy s několikaměsíčním zpožděním v březnu 1410. Arcibiskup začal ihned jednat. Sestavil komisi, která měla posuzovat obsah Viklefových knih. Vydání buly papeže Alexandra V. vyvolalo v Praze vlnu odporu. Podle dochovaných zpráv byla bula v Praze demonstrativně spálena nebo s ní bylo zacházeno urážlivě. Jan Hus podal k papeži proti bule odvolání. Poukazoval na to, že byla vydána na základě neúplných nebo nepravdivých informací. Dříve, než mohlo dojít k projednání Husovy stížnosti, papež Alexandr V. zemřel. Jan Hus proto podal odvolání znovu k jeho nástupci Janu XXIII.

Vzhledem k tomu, že se očekávalo vydání dalšího příkazu k odevzdání knih, mistři na univerzitě se předem usnesli, že knihy arcibiskupovi nevydají. Na synodě, která se konala 16. června 1410, arcibiskup v souladu s papežskou bulou znovu vyhlásil příkaz k odevzdání Viklefových spisů. Vyjmenoval 18 spisů, které jím jmenovaná

¹¹⁴ ČORNEJ, Petr. *Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. V., 1402-1437*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2000. 788 s. ISBN 80-7185-296-1., s. 117.

komise označila za kacířské, a rozhodl, že budou spáleny.¹¹⁵ Mezi nimi byly uvedeny i spisy, které pojednávaly o logice, fyzice, matematice apod. Teologických výkladů se tedy nijak netýkaly.¹¹⁶ Pětice studentů, která iniciovala stížnost k papežské kurii po prvním příkazu k odevzdání spisů, i všichni ostatní, kdo do té doby vzdorovali příkazu, byli vyzváni k odevzdání Viklefových spisů nejpozději do šesti dnů. Nad všemi kdo neuposlechnou, měla být po vypršení této lhůty vyhlášena klatba. Někteří jmenovaní uposlechlí a své knihy odevzdali.¹¹⁷ Z Husovy výpovědi při výslechu v Kostnici vyplývá, že i on uznal arcibiskupovu autoritu a své knihy v souladu s nařízením odevzdal. Většina knih, které byly v rukou pražských studentů i mistrů, však odevzdána nebyla.¹¹⁸

Šestidenní lhůta byla prodloužena na přání krále. Miloslav Kaňák v knize *John Viklef. Život a dílo anglického Husova předchůdce* uvádí, že král provedení rozsudku pozastavil z obavy, aby se nešířily zprávy o kacířství v zemi.¹¹⁹ Jiří Kejř ve své knize *Husův proces* připouští, že král pravděpodobně zasáhl na žádost univerzity. Jan Hus se vyslovil proti nařízenému spálení knih ve svých kázáních v Betlémské kapli a v traktátu *De libris hereticorum legendis*.¹²⁰

25. června 1410 Jan Hus, spolu s mistrem Zdislavem ze Zvířetic a dalšími šesti členy univerzity, podal proti arcibiskupovu příkazu k odevzdání a spálení knih i proti zákazu kázání v Betlémské kapli apelaci k papežskému stolci. Je zde podotýkáno, že arcibiskup neměl právo požadovat vydání knih, jelikož univerzita podle papežského privilegia nepodléhá žádnému soudci a je zcela nezávislá. Bula, o kterou se arcibiskup opíral, byla získána na základě nepravdivých informací, navíc po smrti papeže Alexandra V. pozbyla platnosti. Arcibiskupovy rozsudky se tedy mají považovat za neplatné. Několikrát je zde opakováno, že spalování knih je neúčelné, jelikož je v nich obsaženo mnoho ponaučení. Univerzita proto vydala prohlášení, že knihy ke spálení nevydá. Je zde také upozorněno na fakt, že v tak krátké době nemohly být knihy řádně posouzeny. Řada dalších argumentů se vztahuje k zákazu kázání v Betlémské kapli.

¹¹⁵ KEJŘ, Jiří. *Husův proces*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2000. 235 s. Historica. ISBN 80-7021-387-6., s. 35 – 37.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 55.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 35 – 37.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 29 – 30.

¹¹⁹ KAŇÁK, Miloslav. *John Viklef. Život a dílo anglického Husova předchůdce*. Praha: Blahoslav, 1973., s. 71.

¹²⁰ KEJŘ, Jiří. *Husův proces*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2000. 235 s. Historica. ISBN 80-7021-387-6., s. 39.

4.2.2.4. Spálení Viklefových knih v Praze

Přestože podání apelace mělo mít na provedení rozsudku odkladný účinek¹²¹, odevzdané knihy byly 16. července 1410 v malostranském arcibiskupském dvoře spáleny. Stalo se tak za vyzvánění zvonů, jásotu a zpěvu Te Deum.¹²² Tento čin vyvolal pouliční bouře, podněcované univerzitními studenty. Dav si prozpěvoval posměšné popěvky o arcibiskupovi, který spálil knihy „nevěda co je v nich psáno“.¹²³ Spálení knih v Praze si získalo velkou pozornost i za hranicemi země. Ovlivnilo pozdější odsouzení kompletního Viklefova díla a spálení Viklefových knih v Římě v roce 1413.¹²⁴

Do sporu o knihy znovu zasáhl král. Arcibiskupovi nařídil uhradit škodu, která mistrům vznikla spálením knih. Spisy, které skončily na hranici, byly postupně nahrazovány novými, získanými z Anglie.¹²⁵ Jan Hus v jednom ze svých kázání o spálení Viklefových knih řekl: *"Zlem nazývám spálení knih, kteréž žádného hříchu ze srdcí lidí neodstranilo, leda by to odsuzovači dokázali, zato však mnohé pravdy a krásné i vznešené myšlenky psané zničilo a v lidu rozbroje, závisti, pomluvy, záští a vraždy znásobilo a nejkřesťanstějšího krále českého ve zlé podezření po cizích krajích hloupě a neprozřetelně uvedlo[...]"*¹²⁶

Mezitím došla apelace k papežské kurii. Vyřešením celé záležitosti byl pověřen kardinál Oddo Colonna, člen významného římského rodu.¹²⁷ Tento kardinál byl později na kostnickém koncilu zvolen papežem Martinem V. a v roce 1415 dal Husa upálit.¹²⁸ Kardinál se začal apelací ihned zabývat. Od teologů z boloňské univerzity si vyžádal posudek, který by prokázal oprávněnost spálení knih.

¹²¹ KEJŘ, Jiří. *Husův proces*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2000. 235 s. Historica. ISBN 80-7021-387-6., s. 52 – 55.

¹²² CHLÍBEC, Jan a ČERNUŠÁK, Tomáš. *Savonarola a Florencie: jeho působení a estetické názory*. 1. vyd. Praha: Artefactum, 2008. 179 s. ISBN 978-80-86890-17-3., s. 137.

¹²³ citace převzata z: ČORNEJ, Petr. *Velké dějiny země Koruny české. Sv. V., 1402-1437*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2000. 788 s. ISBN 80-7185-296-1., s. 134.

¹²⁴ KEJŘ, Jiří. *Husův proces*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2000. 235 s. Historica. ISBN 80-7021-387-6., s. 55.

¹²⁵ Tamtéž, s. 56.

¹²⁶ VESELÝ, Josef. 177. schůzka: Zbyněk Zajíc Abeceda [online]. Český rozhlas, 22. 11. 1998 [cit. 23. 3. 2014]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/toulky/vysila_praha/zprava/177-schuzka-zbynek-zajic-abeceda--156174?print=1

¹²⁷ ČORNEJ, Petr. *Velké dějiny země Koruny české. Sv. V., 1402-1437*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2000. 788 s. ISBN 80-7185-296-1., s. 134 – 135.

¹²⁸ KAŇÁK, Miloslav. *John Viklef. Život a dílo anglického Husova předchůdce*. Praha: Blahoslav, 1973., s. 72.

Na příkaz papeže se v Colonnově domě sešli teologové, kteří byli tou dobou přítomni v Bologni. Zasedání proběhlo pod vedením děkana teologické fakulty Tomáše z Utina. Na zasedání se sešli kromě boloňských teologů i mistři a doktoři z pařížské a oxfordské univerzity. Teologové ze tří univerzit se shodli na tom, že knihy neměly být spáleny, protože tímto činem byla uražena univerzita oxfordská, jako Viklefova domovská univerzita a rovněž univerzita pražská. Studentům neměly být odebrány knihy pojednávající o logice, filosofii a teologii, které obsahují mnohé pravdy.

Přesto nebylo řečeno, že jsou všechny knihy bez vady. Byly vybrány bludné články z Viklefových děl *De Corpore Cristi*, *Dialogus* a *Triologus*, s doporučením, aby je v Čechách nikdo nehájil ani nedržel. Teologové tak dali apelantům za pravdu.

4.2.2.5. Husův soud u kurie

Brzy po zasedání teologů došly ke kurii i žaloby arcibiskupa Zbyňka Zajíce z Hazemburka proti Husovi a jeho společníkům. V žalobě arcibiskup obvinil Husa i jeho přívržence z šíření bludného učení a pobuřujících kázání. Zároveň žádal o vydání příkazu ke stíhání odpůrců a o osobní předvolání Husa k soudu kurie. Svou žádost podpořil dary pro kardinála Colonna. V dosud příznivém vývoji řízení tak došlo k nečekanému zvratu. Kardinál Colonna zaslal arcibiskupovi příkaz, aby dále postupoval v souladu s bulou Alexandra V. a předvolal Husa k soudu. K usnesení teologů o nesprávnosti spálení knih vůbec nepřihlédl.¹²⁹ Papežskému nunciiovi Antoniovì de Monte Catino, který pobýval v Praze, byly předány dopisy s přímluvami za Husa. Přestože mezi nimi byly i listy krále a královny, Husovo předvolání se odvrátit nepodařilo. Předvolání dorazilo do Prahy 20. září 1410. Král nařídil oběma stranám příměří a snažil se u papežské kurie zasáhnout v Husův prospěch, ale bez úspěchu. K soudu kurie odjel pouze Husův zástupce Jan z Jesenice. Jelikož arcibiskup opět použil uplácení, tentokrát v mnohem větším rozsahu, předvolání se nezdařilo zrušit.¹³⁰ Kardinál Colonna vyhlásil nad Husem klatbu pro nedostavení se k soudu. Král Václav IV. však i nadále zůstával v roli Husova ochránce a rázně zasáhl proti domácí církvi. 24.

¹²⁹ KEJŘ, Jiří. *Husův proces*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2000. 235 s. Historica. ISBN 80-7021-387-6., s. 57 – 58.

¹³⁰ KAŇÁK, Miloslav. *John Viklef. Život a dílo anglického Husova předchůdce*. Praha: Blahoslav, 1973., s. 72.

dubna 1411 dal vyhlásit konfiskaci důchodů církevních hodnostářů, kteří poškozovali dobré jméno Českého království za hranicemi. O několik dnů později nechal odvézt ze Svatovítské katedrály ostatky svatého Václava a všechny cennosti do kaple sv. Kříže. Arcibiskup odpověděl vyhlášením interdiktů nad Prahou a jejím okolím. Král tento zákaz bohoslužeb prohlásil za neplatný. Od arcibiskupa žádal, aby urovnal svůj spor s Husem a zasadil se o zastavení řízení proti Husovi, vedeného u papežské kurie. Dále požadoval zrušení interdiktů nad Prahou. Arcibiskup odjel do Uher ke dvoru uherského krále Zikmunda, ale cestou náhle zemřel.¹³¹

Soud u papežské kurie dále pokračoval, za vytrvalého ovlivňování novým Husovým protivníkem Michalem de Causis.¹³² Král chránil Husa až do roku 1412, kdy se Hus ostře postavil proti prodeji odpustků, kterými se měly získat prostředky na křížovou výpravu proti neapolskému králi. Král neměl v úmyslu prodeji odpustků bránit a tentokrát se postavil proti Husovi a reformní skupině. Ke královu rozhodnutí pravděpodobně přispěl i fakt, že za hranicemi země byly Husovy reformní snahy hodnoceny jako kacířství. Navíc Husovi vyjádřil podporu lord John Oldcastle z Cobhamu, vůdce anglických lollardů, pronásledovaných Viklefových následovníků. Pro krále, který se snažil o znovuzískání římského trůnu, to nebyla právě nejlepší vizitka.¹³³ Hus ztratil oporu krále a už ji nikdy v plném rozsahu zpět nezískal.¹³⁴ Jeho vystupování proti odpustkům a obrana Viklefových názorů v roztržce s teologickou fakultou zapříčinily urychlení procesu u papežské kurie. Klatba proti němu byla zostřena. Měla být rozšířena na všechny, kteří se s ním stýkali, a nad každým místem, kde se zdržoval, měl být vyhlášen interdikt.¹³⁵ Hus se tak dostal do neudržitelného postavení.

¹³¹ ČORNEJ, Petr. *Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. V., 1402-1437*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2000. 788 s. ISBN 80-7185-296-1., s. 134 – 135.

¹³² KAŇÁK, Miloslav. *John Viklef. Život a dílo anglického Husova předchůdce*. Praha: Blahoslav, 1973., s. 73.

¹³³ ČORNEJ, Petr. *Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. V., 1402-1437*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2000. 788 s. ISBN 80-7185-296-1., s. 140.

¹³⁴ KEJŘ, Jiří. *Husův proces*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2000. 235 s. Historica. ISBN 80-7021-387-6., s. 79.

¹³⁵ KAŇÁK, Miloslav. *John Viklef. Život a dílo anglického Husova předchůdce*. Praha: Blahoslav, 1973., s. 75.

4.2.2.6. Odchod z Prahy

Neustále potyčky v pražských ulicích a také oficiální žádosti německých obyvatel Prahy o zboření Betlémské kaple, přiměly Husa na podzim 1412 opustit Prahu. Místo jeho dalšího pobytu bylo pečlivě tajeno. Královu přízeň Hus sice ztratil, přesto ho přátelé a vlivní zastánci neopustili.¹³⁶ Poté, co se Čeněk z Vartenberka stal po smrti Jindřicha z Rožmberka poručníkem jeho devítiletého syna Oldřicha, nabídl Husovi útočiště na rožmberských statcích. Hus se uchýlil na Kozí hrádek nedaleko Sezimova Ústí. Hus zde napsal několik svých děl. Pravděpodobně právě zde vznikla druhá část jeho zásadního díla *De ecclesia (O církvi)*.¹³⁷ Jelikož na venkově měl k dispozici jen knihy, které si s sebou přivezl, tedy Viklefovy spisy, církevní kánony a spisy svých odpůrců, při psaní se musel opírat právě o ně. V knize byly myšlenky, převzaté z Viklefových traktátů, natolik patrné, že byl proto později v Kostnici souzen jako viklefista. Rovněž traktát *O svatokupectví* byl dokončen na Kozím hrádku. Jako vzor mu posloužil Viklefův stejnojmenný traktát.¹³⁸ Dokončil zde také česky psanou Postilu. Pravděpodobně se podílel i na překladu bible do češtiny, nelze to ale tvrdit s jistotou. Stejně tak není prokázáno, že je autorem díla o českém pravopisu *Ortographia Bohemica*.¹³⁹

Hus na Kozím hrádku pobýval až do doby, kdy v Sezimově Ústí vypukl mor. V červenci 1414 přesídlil na hrad Krakovec pod ochranu Jindřicha Lefla z Lažan. V té době se již uvažovalo o jeho účasti na Kostnickém koncilu, který měl být zahájen 1. listopadu 1414.

4.2.2.7. Husův soud na koncilu v Kostnici

Kostnický koncil 30. října 1413 svolal nově zvolený římský král Zikmund Lucemburský ve snaze přimět církve k reformám. Papež Jan XXIII., kterého Zikmund uznával jako právoplatného papeže, neměl na vybranou a dodatečně svolání potvrdil.

¹³⁶ ČORNEJ, Petr. *Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. V., 1402-1437*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2000. 788 s. ISBN 80-7185-296-1., s. 143.

¹³⁷ Tamtéž, s. 145 – 146.

¹³⁸ KAŇÁK, Miloslav. *John Viklef. Život a dílo anglického Husova předchůdce*. Praha: Blahoslav, 1973., s. 76.

¹³⁹ ČORNEJ, Petr. *Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. V., 1402-1437*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2000. 788 s. ISBN 80-7185-296-1., s. 144.

Zikmund tak demonstroval převahu světské moci nad mocí církevní. Zásadním cílem koncilu bylo odstranění schizmatu a uznání jediného papeže. Dále se měl koncil zabývat reformou církve a věroučnými otázkami. V českém reformním hnutí byl koncil očekáván s nadějí i s obavami.

Husova účast na koncilu byla žádána jak ze strany římského krále Zikmunda Lucemburského, tak ze strany českého krále Václava IV.¹⁴⁰ Zikmund v listu adresovaném Husovi českého reformátora vyzývá, aby na koncilu hájil čest svou i čest království.¹⁴¹ Český král Husa přemlouval k účasti na koncilu, jelikož doufal v očistění Českého království, které již získalo pověst země, kde bují hereze. Zikmund Husovi nabízel bezpečnostní záruky. Přestože byl Hus před cestou do Kostnice varován svými přáteli a přívrženci, na koncil 11. října 1414 s početným doprovodem odjel.¹⁴² Doufal, že bude moci obhajovat své učení před shromážděním ve svobodné disputaci a nepřipouštěl si, že by měl před koncilem stanout jako obžalovaný před soudem.¹⁴³

Do Kostnice přijel 3. listopadu 1414, tedy dva dny před zahájením koncilu. Již 28. listopadu byl uvězněn na základě stížností jeho českých protivníků. Členové Husova doprovodu se marně odvolávali na Zikmundovy glejty. Král Zikmund po svém příjezdu do Kostnice sice proti Husovu uvěznění protestoval, ale kardinálové to vnímali jako vměšování světské moci do církevních záležitostí. Jelikož Zikmundovým prvořadým zájmem byl zdárný průběh koncilu, před kardinály ustoupil.

Samotný Husův proces začal až v průběhu května 1415, kdy ho přímo v žaláři vyslyšela komise vedená kardinálem d'Ailly. Komise s ohledem na postoj krále Zikmunda a na četné petice Husových podporovatelů doporučila veřejné slyšení před koncilem. To se konalo 5., 7. a 8. června 1415 v refektáři františkánského kláštera. Hus však neměl možnost souvisle zdůvodnit své učení. Byl pouze vyzván, aby se vyjádřil k článkům svého díla, které byly vybrány jako bludné. Články byly vybrány z jeho díla *De ecclesia (O církvi)*, *Contra Stanislaum de Znoyma (Proti Stanislavovi ze Znojma)* a *Contra Stephanum Palecz (Proti Pálčovi)*. Dostal se tak do situace, kdy si musel vybrat

¹⁴⁰ ČORNEJ, Petr. *Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. V., 1402-1437*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2000. 788 s. ISBN 80-7185-296-1., s. 148 – 156.

¹⁴¹ KEJŘ, Jiří. *Husův proces*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2000. 235 s. Historica. ISBN 80-7021-387-6., s. 137.

¹⁴² ČORNEJ, Petr. *Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. V., 1402-1437*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2000. 788 s. ISBN 80-7185-296-1., s. 155 – 156.

¹⁴³ KEJŘ, Jiří. *Husův proces*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2000. 235 s. Historica. ISBN 80-7021-387-6., s. 142.

ze dvou možností. Buď odvolat všechny články svého díla, které byly prohlášeny za bludné, nebo nechat soudce, aby ho prohlásili kacířem a podle toho s ním pak naložili. Hus se o přístupu koncilu k jeho dílu vyjádřil takto: „[...]sbor pyšný, lakomý a vše ohavnosti plný potupil jest knihy mé české, jichž jest ani slyšel ani viděl a (kdy) by je slyšel, tehdy by jim nerozuměl.¹⁴⁴ Hus byl mimo jiné považován za kacíře pro svou neústupnost, se kterou hájil své názory.¹⁴⁵

Přestože text odvolání byl několikrát přepracováván, tak aby bylo pro Husa přijatelnější, český kazatel své názory neodvolal. 6. července 1415 byl po slavnostní mši přiveden do chrámu, kde bylo přečteno obvinění a Hus dostal poslední šanci odvolat své názory. Rozsudky byly připraveny ve dvou verzích, pro případ, že odvolá, i pro případ, že neodvolá. Z toho je patrné, že jeho soudci doufali, že na poslední chvíli své učení odvolá. Jelikož Hus dále trval na svých názorech, byl přečten rozsudek, podle kterého měl být odsouzen a odsouzen k smrti na hranici. Rozsudek byl proveden ještě týž den.¹⁴⁶ Současně bylo nařízeno biskupům, aby byly páleny Husovy knihy společně s Viklefovými.¹⁴⁷ O deset měsíců později, 30. května 1416 stejným způsobem zemřel mistr Jeroným Pražský.¹⁴⁸ Rovněž jeho knihy byly odsouzeny ke spálení.¹⁴⁹

Husův případ tak začínal i končil pálením knih. Svým protestem proti spálení knih v Praze na sebe upozornil a přenesením sporu k papežské kurii se boj o knihy stal postupně bojem o Husovu svobodu a nakonec i bojem o jeho život. Věrnost myšlenkám, obsaženým v jeho knihách, pro něj však byla důležitější než vlastní život.

V roce 1536, tedy 121 let po Husově smrti, byly na Basilejském concilu odsouzeny knihy Jana Rokycany, Mikuláše Biskupce Tábořského, Jakoubka ze Stříbra,

¹⁴⁴ ŠMAHEL, František. *Husův proces v Kostnici*. Praha: Melantrich, 1988. 40 s. Slovo k historii; roč. 1988, čís. 18., s. 23.

¹⁴⁵ ČORNEJ, Petr. *Velké dějiny země Koruny české. Sv. V., 1402-1437*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2000. 788 s. ISBN 80-7185-296-1., s. 159 – 167.

¹⁴⁶ KEJŘ, Jiří. *Husův proces*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2000. 235 s. Historica. ISBN 80-7021-387-6., s. 176 – 177.

¹⁴⁷ LOSKOT, František. *O indexech zakázaných knih: (index římský a indexy české)*. Praha: Nákladem vydavatelstva Volné myšlenky, 1911. 57 s., s. 6.

¹⁴⁸ ČORNEJ, Petr. *Velké dějiny země Koruny české. Sv. V., 1402-1437*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2000. 788 s. ISBN 80-7185-296-1., s. 173.

¹⁴⁹ LOSKOT, František. *O indexech zakázaných knih: (index římský a indexy české)*. Praha: Nákladem vydavatelstva Volné myšlenky, 1911. 57 s., s. 22.

Petra Dráždanského, Jana z Lukavce, Jana Příbrama a spisy o Husově procesu. Není však známo, jestli byly někdy skutečně spáleny.¹⁵⁰

4.3. Jednota bratrská

Jednota bratrská se zformovala v polovině 15. století, kdy v Čechách vládli konzervativní utrakvisté. Úsilí strany podobojí bylo zaměřeno na zachování zásad husitství v rámci Jihlavských kompaktát, dohodnutých na Basilejském koncilu v roce 1436. Kompaktáta byla kompromisním řešením a husitský radikalismus již nebyl žádoucí. Radikální táborské husitské křídlo bylo potlačeno jak vojensky, tak i diplomaticky. Nutným důsledkem kompromisních ujednání byla jistá polovičitost v učení a církevní praxi. Řada lidí tyto kompromisní postoje chápala jako zradu husitských ideálů. V husitské církvi se tvořily skupiny nespokojených věřících. Jednota bratrská vznikla jako jedna z těchto skupin pod vlivem kázání utrakvistického arcibiskupa Jana Rokycany. Přijala za své učení Petra Chelčického, na kterého Jan Rokycana ve svých kázáních odkazoval. Na přímlovu Jana Rokycany skupina dostala od Jiřího z Poděbrad povolení usadit se v Kunvaldě u Žamberka. Pravděpodobně již na podzim roku 1457 se první Bratři pod vedením Bratra Řehoře přesunuli do svého prvního působiště.

Přestože se Jednota snažila o život v ústraní, brzy vzbudila nelibost, jakožto skupina oživující táborské myšlenky. Prvního pronásledování se tak dočkali již v letech 1460 – 1461, kdy se Jiří z Poděbrad ucházel o římskou korunu a musel tak ukázat, že v zemi nebude trpět kacíře. Pronásledování však nebylo nijak důsledné.

Postupem času se Jednota bratrská úplně programově rozešla s církví podobojí a stala se tak v zemi dvojího lidu třetí, netrpěnou stranou. Další vlna pronásledování trvala až do smrti Jiřího z Poděbrad a Jana Rokycany.

Klidnější časy Jednota prožívala za vlády Ladislava Jagellonského, kdy byla královská moc značně oslabena. Řady Jednoty byly rozšiřovány utrakvisty, kteří hledali čisté učení a horlivější zbožnost. Jednota bratrská užívala ochrany šlechty, na jejíchž panstvích působila.

¹⁵⁰ Tamtéž. 57 s., s. 22 – 23.

V roce 1485 došlo na zemském sněmu v Kutné Hoře k náboženskému smíru mezi utrakvisty a katolíky. Na Jednotu bratrskou se však tento smír nevztahoval. Toto nepřátelství vůči Jednotě vyvrcholilo vydáním Svatojakubského mandátu v roce 1508.¹⁵¹ Tímto mandátem byla Jednotě bratrské zakázána veškerá činnost, jejím členům bylo nařízeno vstoupit do jedné ze dvou uznaných církví, katolické nebo kališnické. Mandát byl několikrát obnoven a platil až do vydání Rudolfova majestátu 9. července 1609.¹⁵²

František Loskot v knize *O indexech zakázaných knih* uvádí, že kališníci vedeni příkladem katolické církve, pálili knihy, které považovali za kacířské.¹⁵³ Jelikož Jednota bratrská byla od svých počátků až do vydání Rudolfova majestátu považována za herezi, dá se předpokládat, že knihy Jednoty bratrské byly utrakvisty páleny. František Loskot dále uvádí rozhodnutí moravských stavů z roku 1505, kdy bylo vydáno usnesení o zákazu Jednoty bratrské a výzva k pálení jejich knih. Dle jeho názoru bylo rozhodnutí moravských stavů do značné míry ovlivněno inkvizitorem Jindřichem Kramerem, známým též pod latinským jménem Institoris. Šlechtě bylo zakázáno na svých pozemcích trpět přechovávání, výrobu a prodej bratrských knih.¹⁵⁴

V knize *Velké dějiny zemí Koruny české* Petra Čorneje a Mileny Bartlové se uvádí, že v praxi se toto nařízení minulo účinkem. Jan ze Žerotína a další moravští šlechtici s útlakem Jednoty bratrské nesouhlasili a žádný bratrský sbor zřejmě zavřen nebyl. Jednota bratrská i její knihy tak byly v bezpečí pod ochranou šlechty.¹⁵⁵ Obdobná situace byla v Čechách. Svatojakubský mandát v praxi téměř nebyl uplatňován, jelikož Jednota bratrská působila převážně na statcích pánů Viléma z Pernštejna a Bohuše II. i Jana mladšího Kostky z Postupic, kteří členy Jednoty bratrské chránili. Ostatní šlechta,

¹⁵¹ *Historie Jednoty Bratrské* [online]. Ochránovský seniorát ČCE: © 2012 [cit. 29. 3.2014]. Dostupné z: http://www.jednotabratska.cz/dokumenty/historie_jednoty_bratske.pdf

¹⁵² ČORNEJ, Petr a BARTLOVÁ, Milena. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek VI., 1437-1526*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2007. 839 s. ISBN 978-80-7185-873-7., s. 556.

¹⁵³ LOSKOT, František. *O indexech zakázaných knih: (index římský a indexy české)*. Praha: Nákladem vydavatelstva Volné myšlenky, 1911. 57 s., s. 23.

¹⁵⁴ LOSKOT, František. *O indexech zakázaných knih: (index římský a indexy české)*. Praha: Nákladem vydavatelstva Volné myšlenky, 1911. 57 s., s. 23.

¹⁵⁵ ČORNEJ, Petr a BARTLOVÁ, Milena. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek VI., 1437-1526*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2007. 839 s. ISBN 978-80-7185-873-7., s. 568 – 569.

kališnická i katolická, také mandát nebrala na zřetel.¹⁵⁶ Dá se tedy říci, že bratrské knihy byly páleny převážně až v pobělohorském období.

Jiří Bílý v knize *Jezuita Antonín Koniáš* uvádí, že Jan Amos Komenský, biskup Jednoty bratrské a významná osobnost české historie, schvaloval pálení knih jako prostředek k ničení škodlivých myšlenek. S odkazem na 19. verš 19. kapitoly Skutků apoštolů (viz kap. 2.2.), doporučoval křesťanům, aby se zbavili knih řeckých a římských pohanských mudrců. Je tedy pravděpodobné, že kdyby bitva na Bílé hoře skončila vítězstvím zimního krále, Komenský by zřejmě neváhal vydat plamenům katolické knihy.¹⁵⁷

4.4. Období rekatolizace

V období pobělohorské rekatolizace opakovaně docházelo k pálení nekatolických knih. Systematického vyhledávání, odebírání a pálení knih se v rámci misijní činnosti účastnily církevní řády, působící na českém území. Největší zásluhy na tomto ničení jsou však připisovány Tovaryšstvu Ježíšovu. Zvláště proslulým se stal člen tohoto řádu Antonín Koniáš, autor prvního partikulárního indexu zakázaných knih, určeného pro české země.¹⁵⁸

4.4.1. Půchod Tovaryšstva Ježíšova

V roce 1526 byl po smrti Vladislava II. Jagellonského za českého krále zvolen katolík Ferdinand I. Habsburský. Ujal se tak vlády v zemi, kde pravomoci panovníka byly do značné míry omezeny svobodami stavů a královských měst. V době jeho usednutí na trůn bylo obyvatelstvo, hlásící se ke katolické víře, v naprosté menšině. Jako katolický král kališnické země neměl Ferdinand I. příliš mnoho šancí na upevnění své autority. Proto bylo jeho prvořadým zájmem zvýšení počtu katolických věřících. V roce 1554 přivedl do země jezuitský řád, do něhož vkládal velké naděje. Jezuité se

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 556.

¹⁵⁷ BÍLÝ, Jiří. *Jezuita Antonín Koniáš: osobnost a doba*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1996. 277 s. Historica. ISBN 80-7021-191-1., s. 173 – 174.

¹⁵⁸ LOSKOT, František. *O indexech zakázaných knih: (index římský a indexy české)*. Praha: Nákladem vydavatelstva Volné myšlenky, 1911. 57 s., s. 24.

pak stali velkou oporou absolutistického panování a rekatolizačních snah Habsburků. První jezuité byli Italové, Němci a Belgičané. Pro získání sympatií obyvatel z řad měšťanstva a lidových vrstev bylo potřeba ovládnout jazyk a získat pro řád české členy. Brzy po svém příchodu do Čech založili jezuité v Praze první kolej. Postupně v zemi vybudovali hustou síť kolejí a rezidencí. V průběhu let do řádu vstoupila řada českých absolventů jezuitských škol a řád se tak postupně počesťoval. Na konci 16. století byla česká provincie tvořena převážně domácími jezuitami, kteří prospěch českého národa spojovali s prospěchem církve.¹⁵⁹

Přes všechny snahy si jezuité u většiny obyvatelstva příliš oblíbené nezměnili. S množícími se konverzemi se zvětšoval i odpor proti řádu. Jelikož byl řád podporován králem a katolickou šlechtou, byl vždy spojován s veškerými kroky, které v rámci rekatolizace Habsburkové podnikali. V očích veřejnosti byl proto jezuitský řád považován za zdroj neklidu v konfesně rozdělené společnosti. 9. června 1618 byl vydán dekret, na jehož základě byla tato „nejškodlivější sekta“ a „jedovatá řehola“ vypovězena ze země.¹⁶⁰ Řád se vrátil zpět do Čech po bělohorské porážce. Vypovězení na věčné časy tak trvalo pouhé tři roky.¹⁶¹

Od 17. století byla jezuitům svěřena cenzura.¹⁶² Jezuité proti nekatolickým knihám bojovali knihami katolickými. V roce 1583 bylo klementinské koleji nařízeno vydávání českých knih a brožur, které měly být lidu vydávány zdarma.¹⁶³ V roce 1669 klementinští jezuité založili vydavatelství Dědictví svatováclavské. Inspirováni byli zřejmě podobným podnikem bavorských jezuitů, nazvaným Die Goldene Almosen, který byl založen v Mnichově roku 1614. V letech 1670 – 1751 bylo z produkce tohoto vydavatelství rozdáno 80 tisíc knih, většinou v rámci misijní činnosti.¹⁶⁴

¹⁵⁹ BÍLÝ, Jiří. *Jezuita Antonín Koniáš: osobnost a doba*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1996. 277 s. Historica. ISBN 80-7021-191-1., s. 37 – 46.

¹⁶⁰ BÍLÝ, Jiří. *Jezuita Antonín Koniáš: osobnost a doba*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1996. 277 s. Historica. ISBN 80-7021-191-1., s. 37 – 55.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 68.

¹⁶² HÁNDLOVÁ, Olga. *Co byly libri prohibiti?* [online]. 13. 4. 2003 [cit. 23. 3. 2014]. ISSN 1214-7265. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/kivi/clanky.php?cl=15&rubrika=clanky>

¹⁶³ BÍLÝ, Jiří. *Jezuita Antonín Koniáš: osobnost a doba*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1996. 277 s. Historica. ISBN 80-7021-191-1., s. 43.

¹⁶⁴ SVATOŠ, Martin. *Kontrola četby a distribuce náboženských knih při lidových misiích a misijní knížky v 18. století*. In: *Úloha církevních řádů při pobělohorské rekatolizaci*. Praha: Univerzita Karlova, 2003, s. 363 -384. ISBN 80-86197-49-2., s. 369 – 370.

4.4.2. Pobělohorský obrat

Po bělohorské porážce někteří rádci císaři Ferdinandovi II. doporučovali, aby český kacířský národ zcela vyhladil. Zde se nabízí jistá podobnost s křížovou válkou proti albigenským (viz kap. 3).¹⁶⁵ Známe je údajný výrok papežského legáta protialbigenské křížové výpravy: „*Hod'te je do ohně všechny, však si Bůh své vyvolené pozná*“.¹⁶⁶ V Čechách se pomsta vítěze nakonec nesoustředila na celý „kacířský národ“, ale jen na vůdce stavovského povstání. Nekatolické knihy však nebyly ušetřeny. V roce 1621, byl celý náklad Ješínova vydání Dalimilovy kroniky zabaven a vydán katovi ke spálení. Zachráněno bylo jen několik exemplářů. Habsburský vítěz vydání této knihy zřejmě vyhodnotil jako další z projevů rebelie.¹⁶⁷

Jiří Bílý ve své knize „*Jezuita Antonín Koniáš*“ uvádí, že první záznam o pálení knih v pobělohorské době je obsažen ve výnosu arcibiskupa Harracha z r. 1652.¹⁶⁸ Z článku Matyáše Francizska Bajgera, nazvaném „*Jak františkánské řády v českých zemích nakládaly s církevně zakázanými knihami*“, vyplývá, že knihy byly v rámci misijní činnosti páleny již v prvních letech po bělohorské porážce. Autor vychází z dobových záznamů, pořízených členy tří samostatných františkánských řádů – františkánů, minoritů a kapucínů.¹⁶⁹ Oba autoři se shodují v názoru, že knihy nemusely být nutně páleny. Záleželo spíše na uvážení misionářů. Matyáš František Bajger uvádí, že knihy byly v některých případech páleny, protože jich bylo odebráno mnoho.¹⁷⁰ Jiří Bílý uvádí, že zákroky misionářů proti knihám byly v některých případech usměrňovány jejich nadřízenými. Královehradecký biskup Jan Adam hrabě Vratislav z Mitrovic v roce 1717 nařídil oběžníkem misionářům ve své diecézi, aby neprováděli veřejné pálení knih, jelikož to popuzuje obyvatelstvo. O dva roky později vydal stejné

¹⁶⁵ BÍLÝ, Jiří. *Jezuita Antonín Koniáš: osobnost a doba*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1996. 277 s. Historica. ISBN 80-7021-191-1., s. 51.

¹⁶⁶ WEIS, Martin. *Meč ve službách kříže. Díl 2., Proti pohanům a kacířům*. Prešov: Gréckokatolícka teologická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove, 2013. 160 s. ISBN 978-80-555-0849-8., s. 45.

¹⁶⁷ BÍLÝ, Jiří. *Jezuita Antonín Koniáš: osobnost a doba*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1996. 277 s. Historica. ISBN 80-7021-191-1., s. 50.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 179.

¹⁶⁹ BAJGER, Matyáš F. Jak františkánské řády v českých zemích nakládaly s církevně zakázanými knihami. In: *Problematika historických a vzácných knižních fondů 2008: sborník z 17. odborné konference, Olomouc, 5.-6. listopadu 2008*. Olomouc: Vědecká knihovna, Brno: Sdružení knihoven České republiky, 2009, s. 227-241. ISBN 978-80-7053-283-6. Dostupné také z: <http://www.vkol.cz/data/soubory/import/konf17/17konf227-242-BAJGER.pdf>, s. 228 – 231.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 231.

nařízení litoměřický biskup Hugo František z Königsegg. ¹⁷¹ Jako další, ryze praktický důvod pálení knih, Jiří Bílý uvádí obranu misionářů proti nařčení z dalšího prodeje zabavených knih. Misionáři byli rovněž vedeni obavou, že by se knihy mohly znovu dostat do oběhu, či zpět ke svým majitelům. ¹⁷²

1. května 1623 byly ve Fulneku obřadně spáleny heretické a neužitečné knihy. Tuto podívanou zorganizoval kazatel kapucínského řádu Bonaventura z Kolína nad Rýnem. Byly shromážděny všechny nekatolické knihy z domů nových konvertitů, kteří odevzdali knihy dobrovolně. K nim byly přidány knihy, vypátrané za pomoci sympatizujících měšťanů, ale i dětí nových konvertitů. Děti se přátelily bez ohledu na konfesi. Jak už to mezi dětmi bývá, rády si svěřovaly různá tajemství. Kapucíni tak vypátrali knihy i v rodinách, které by se k jejich vlastnictví nikdy nepřiznaly. Při veřejné exekuci děti konvertitů po dvojicích přistupovaly k ohni a házely do něj knihy. Tato akce měla propagační význam a rozhodně se neminula účinkem. Hned druhý den byla na radnici nalezena knižní sbírka, kterou si u městské rady uschoval Jan Amos Komenský před svým odchodem do exilu.

V roce 1623 se do Krnova vrátili minorité. Představený řádu Barnabáš Praetorius do své sbírky knih přidával i heretickou literaturu, kterou členové řádu zabavovali v Krnovských domech. Část těchto děl nechal ve dvou etapách spálit.

2. května 1629 v Českých Budějovicích na žádost místního děkana a městské rady navštívili kapucíni domy, ve kterých byly přechovávány nekatolické knihy. Ty byly obřadně spáleny na náměstí.

Kapucínský kazatel a misionář Benedikt z Vorchheimu, který působil v Brně, odebíral často nekatolické knihy od věřících přímo v kostele při bohoslužbě.

V Prostějově liechtensteinská vrchnost nařídila všem obyvatelům do 14 dnů odevzdat veškerou nekatolickou literaturu ke spálení.

Zabavené knihy v menším množství často končily v archivech, vrchnostenských, kapitulních, konzistorních a klášterních knihovnách. ¹⁷³ Zpočátku směly být

¹⁷¹ BÍLÝ, Jiří. *Jezuita Antonín Koniáš: osobnost a doba*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1996. 277 s. Historica. ISBN 80-7021-191-1., s. 179.

¹⁷² Tamtéž, s. 176 – 177.

¹⁷³ BÍLÝ, Jiří. *Jezuita Antonín Koniáš: osobnost a doba*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1996. 277 s. Historica. ISBN 80-7021-191-1., s. 160.

v klášterních knihovnách přechovávány na základě zvláštního povolení přímo od papeže.¹⁷⁴ Tyto knihy byly obvykle v řádových knihovnách ukládány odděleně a zabezpečeny tak, aby k nim nepovolání neměli přístup. Dobrým příkladem způsobu ukládání zapovězených knih je skříňka na zakázané knihy umístěná v teologickém sále knihovny premonstrátského kláštera na Strahově.¹⁷⁵ Po zrušení jezuitského řádu v roce 1773 a rušení klášterů Josefem II. v letech 1780 – 1790 se mnohé z těchto knih dostaly do státních knihoven. Řada pronásledovaných knih tak byla zachována. Ignác Jan Hanuš, vedoucí knihovnický pražské univerzitní bibliotéky, v roce 1863 napsal: „Z vážnějších kněh cenu trvalou majících, neschází nám téměř žádná.“¹⁷⁶ Většina odevzdaných a zabavených knih ale končila na hranici.¹⁷⁷

4.4.3. Koniášovo tažení proti knihám

Kniha měla v raném novověku pro katolíky i nekatolíky velký význam. Římskokatolická duchovní správa zastávala názor, že kniha, obsahující jediné pravé katolické učení, může nekatolíka odvrátit od bludů a katolíka před nimi ochránit. Nekatolické knihy pak měly duším věřících škodit, podporovaly přetrvávání kacířství a své čtenáře přiváděly k věčnému zatracení.¹⁷⁸

Koniáš sám byl přesvědčen, že knihy stojí v cestě věčnému štěstí duší. Knihy považoval za příčinu válek, které se odehrály na našem území v období od husitství až

¹⁷⁴ BAJGER, Matyáš F. Jak františkánské řády v českých zemích nakládaly s církevně zakázanými knihami. In: *Problematika historických a vzácných knižních fondů 2008: sborník z 17. odborné konference, Olomouc, 5.-6. listopadu 2008*. Olomouc: Vědecká knihovna, Brno: Sdružení knihoven České republiky, 2009, s. 227-241. ISBN 978-80-7053-283-6. Dostupné také z: <http://www.vkol.cz/data/soubory/import/konf17/17konf227-242-BAJGER.pdf>, s. 228 – 231.

¹⁷⁵ BOHATCOVÁ, Mirjam a kol. *Česká kniha v proměnách staletí*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. 622 s. ISBN 80-7038-131-0., s. 267.

¹⁷⁶ BÍLÝ, Jiří. *Jezuita Antonín Koniáš: osobnost a doba*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1996. 277 s. Historica. ISBN 80-7021-191-1., s. 160.

¹⁷⁷ BAJGER, Matyáš F. Jak františkánské řády v českých zemích nakládaly s církevně zakázanými knihami. In: *Problematika historických a vzácných knižních fondů 2008: sborník z 17. odborné konference, Olomouc, 5.-6. listopadu 2008*. Olomouc: Vědecká knihovna, Brno: Sdružení knihoven České republiky, 2009, s. 227-241. ISBN 978-80-7053-283-6. Dostupné také z: <http://www.vkol.cz/data/soubory/import/konf17/17konf227-242-BAJGER.pdf>, s. 231.

¹⁷⁸ SVATOŠ, Martin. Kontrola četby a distribuce náboženských knih při lidových misiích a misijní knížky v 18. století. In: *Úloha církevních řádů při pobělohorské rekatolizaci*. Praha: Univerzita Karlova, 2003, s. 363 -384. ISBN 80-86197-49-2., s. 363 – 364.

po konec třicetileté války a považoval je za příčinu nejednotnosti výkladu víry.¹⁷⁹ Ve své Postile napsal toto: „*O zlořečené knihy, které tak ukrutného a hrozného skrze dvě stě let a víc v Čechách krveprolití příčinou byly! [...] církvev svatou trhají a jednotu pravé víry ruší! O, tisíckrát zlořečené knihy, skrze které tolik tisíc tisícův duší vlastencův našich do propasti pekelné k zahynutí věčnému přišlo a až podnes přichází!*“¹⁸⁰

4.4.3.1 Jezuitský misionář Antonín Koniáš

Antonín Koniáš se narodil v rodině pražského tiskaře. Své dětství tak prožil v blízkosti knih a získal jisté zkušenosti v otcově tiskařské dílně. Od svých osmi let studoval v jezuitské koleji. Poté následovaly tři roky studia na filosofické fakultě, dva roky strávené v noviciátu, pět let pedagogického působení v několika jezuitských kolejích a čtyři roky studia teologie. V průběhu studia teologie byl vysvěcen na kněze. Svou misijní činnost zahájil ve svých devětadvaceti letech¹⁸¹ na Čáslavsku. Z jeho korespondence je známo, že zde působil již na jaře 1720. V roce 1722 pobýval ve Staré Boleslavi, od roku 1723 v Jičíně. Koncem roku 1725 se stal královským a biskupským misionářem na Královohradecku.¹⁸² Cílenému vyhledávání kacírských knih se věnoval až do roku 1734. Od tohoto roku se účastnil výhradně tzv. kajících misí. Jakožto kající vyslanec již nemohl kacírské knihy aktivně vyhledávat. Směl navštěvovat jen domy, do kterých byl obyvateli pozván. Všechny nekatolické knihy, které v tomto období získal, byly tedy odevzdány dobrovolně.¹⁸³

4.4.3.2 Klíč kacírské bludy k rozeznání otevírající

Vyhledávání bludných knih v rámci misijní činnosti v Českých zemích se až do vytvoření prvního partikulárního indexu mohlo řídit jen indexem římským a vlastním uvážením misionářů. František Loskot, ve své knize *O indexech zakázaných knih* uvádí,

¹⁷⁹ BÍLÝ, Jiří. *Jezuít Antonín Koniáš: osobnost a doba*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1996. 277 s. Historica. ISBN 80-7021-191-1., s. 176.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 176.

¹⁸¹ BÍLÝ, Jiří. *Jezuít Antonín Koniáš: osobnost a doba*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1996. 277 s. Historica. ISBN 80-7021-191-1., s. 106 – 109.

¹⁸² Tamtéž, s. 117.

¹⁸³ Tamtéž, s. 135 – 136.

že arcibiskup pražský Antonín Brus z Mohelnice, který se účastnil Tridentského koncilu předsedal komisi, která měla vytvořit Index zakázaných knih. Partikulární index pro Čechy však vytvořit nedal. V roce 1605 se církevní synoda usnesla, že takovýto seznam má být sestaven, ale k jeho vydání opět nedošlo. V 18. století byla v době vlády císaře Karla VI. zřízena komise pro knihy, vedená hrabětem Norbertem Vincencem Kolovratem Libštejnským. Úkolem komise bylo zamezit černému trhu s nekatolickými knihami a věnovat se kalendářům. Teprve v té době bylo přistoupeno k vytvoření českého indexu.¹⁸⁴

Jiří Bílý v knize *Jezuita Antonín Koniáš* uvádí, že sestavení prvního partikulárního indexu pro Čechy bylo uskutečněno z osobní iniciativy Antonína Koniáše. V roce 1728 se královehradecké konzistoře dotazoval, zda má vytvořit katalog bludných knih. Konzistoř usoudila, že vydání takového seznamu by bylo užitečné. Koniáš katalog zakázaných knih zpracoval ještě v průběhu roku 1728. První domácí index zakázaných knih vyšel v roce 1729 pod názvem *Clavis haeresium claudens aperiens. Klíč kacířské bludy k rozeznání otevírající, k vykořenění zamykající. Aneb některých bludných, pohoršlivých, podezřelých neb zapovězených kněh s předcházejícími oučinnými prostředky, s kterými pohoršlivé a škodlivé knihy vyzkoumati a vykořiniti se mohou. Na světlo vydaný s dovolením duchovní vrchnosti. Vytištěný v Hradci Králové u Václava Jana Tybély léta 1729*. Klíč znovu vyšel v roce 1749. V prvním vydání bylo obsaženo více než 1300 knih, v druhém vydání to bylo již 2274 knih.¹⁸⁵

Koniášův Klíč měl být pomůckou pro duchovní. V úvodní části se zabývá otázkou zapovězených knih, následuje poučení, jak se má klíč používat.¹⁸⁶ Dále jsou vysvětleny „příčiny, které každého věrného k vykořenění bludných kněh pohnouti mají.“¹⁸⁷ Zde je doporučováno, aby majitelé knih, urození i z lidu, své knihy dali přezkoumat duchovním. Dále je zde vysvětlováno, jak jednat se zatvrzelými kacíři, apod.¹⁸⁸ Je zde též obsaženo pravidlo: „České knihy, vydané od léta 1414 až do léta 1620, o náboženství jednající, větším dílem nebezpečné a podezřelé jsou. Protož pokudž

¹⁸⁴ LOSKOT, František. *O indexech zakázaných knih: (index římský a indexy české)*. Praha: Nákladem vydavatelstva Volné myšlenky, 1911. 57 s., s. 23 – 24.

¹⁸⁵ BÍLÝ, Jiří. *Jezuita Antonín Koniáš: osobnost a doba*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1996. 277 s. Historica. ISBN 80-7021-191-1., s. 218 – 220.

¹⁸⁶ LOSKOT, František. *O indexech zakázaných knih: (index římský a indexy české)*. Praha: Nákladem vydavatelstva Volné myšlenky, 1911. 57 s., s. 24.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 25.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 25.

se dostatečně a patrně poznati nemůže, zdaž autor i překladač jejich byl římský katolík, k bedlivému rozvážení vzítí se mají.“¹⁸⁹ Dále následuje samotný seznam knih „Registřík zapověděných, neb nebezpečných a podezřelých knéh podle alfabetní litery“. Knihy jsou rozděleny nejdříve podle velikosti a poté seřazeny abecedně.¹⁹⁰

Obvyklé mínění o protireformačních misionářích a především o Koniášovi je, že pálili knihy pro jejich český původ. Skutečnost je ovšem jiná. Je to jasně patrné z Klíče, kde jsou knihy rozděleny na české a cizojazyčné. Za české jsou zde považovány původní české knihy a knihy do češtiny přeložené. Koniáš posuzoval knihy výhradně podle jejich náboženského obsahu. Jazykové hledisko nehrálo žádnou roli.¹⁹¹ V Klíči jsou knihy rozděleny do čtyř skupin. Jsou to knihy zapovězených autorů, knihy určené ke spálení, knihy opravitelné a knihy, u nichž nebylo prozatím rozhodnuto. V abecedním seznamu jsou pak označeny znaménky, aby bylo poznat, do které skupiny patří. V 1. vydání klíče z roku 1729 je z celkového počtu 720 českých knih odsouzených ke spálení 333, ve 2. vydání z roku 1749 je z celkového počtu 911 českých knih odsouzených už 650.¹⁹² V druhém vydání Klíče je z celkového počtu 2274 knih (českých i cizojazyčných) opravitelných pouze 176. Zbýlých 1564 knih tedy spadá do skupin knih odsouzených ke spálení nebo neroztříděných.¹⁹³

Obě vydání Koniášova klíče se staly základem vytvoření Indexu arcibiskupa Antonína Příchovského, který byl vydán roku 1770 pod názvem *Index Bohemicorum librorum prohibitorum et corrigendorum ordine alphabeti digestus, reverendissimi, celsissimi S. R. J. Principis Domini Antonii Petri Dei Gratia et Sedis Apostolirae Archiepiscopi Pragensis Jussu collectus atque editus. Vetero-Pragae typis Joannis Caroli Hraba, incliti Bohemiae Regni D.D. statuum typographi 1770*.¹⁹⁴

Na adresu tohoto indexu František Loskot ve své knize *O indexech zakázaných knih* poznamenává: [...]index vydaný pražským církevním úřadem (byl) s ohledem na poměry církevní v Čechách dílo protikulturní a protičeské. Vedle knih nepatrné ceny zavrhoval a ku zničení odsuzoval knihy vzácného obsahu, jež svými myšlenkami

¹⁸⁹ Tamtéž., s. 26.

¹⁹⁰ Tamtéž., s. 26.

¹⁹¹ BÍLÝ, Jiří. *Jezuita Antonín Koniáš: osobnost a doba*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1996. 277 s. Historica. ISBN 80-7021-191-1., s. 154 – 155.

¹⁹² BÍLÝ, Jiří. *Jezuita Antonín Koniáš: osobnost a doba*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1996. 277 s. Historica. ISBN 80-7021-191-1., s.157.

¹⁹³ Tamtéž., s. 220.

¹⁹⁴ Tamtéž., s. 221.

poskytnouti mohly nejvydatnější potravu českému duchu.¹⁹⁵ Církví vyčítá, že odnětím knih Husových, Chelčického, Komenského a dalších autorů se český duch nemohl patřičně rozvíjet.¹⁹⁶ Jiří Bílý v knize *Jezuita Antonín Koniáš* na tuto výtku reaguje nesouhlasně. Podotýká, že rozvoj českého jazyka nemohl být ovlivněn odebráním Husových spisů, protože mezi Husovou smrtí a prvním vydáním Koniášova Klíče uběhlo celých 314 let. Za tu dobu se čeština značně změnila a starší čeština z Husových spisů tak už nemohla mít na další rozvoj jazyka žádný vliv. Petr Chelčický sepsal 11 rukopisů a pouze tři z nich vyšly tiskem – *Postila, Síť víry pravé a O šelmě a obrazu jejím*. Třetí z uvedených spisů není uveden ani v Koniášově Klíči ani v Indexu arcibiskupa Příkladovského. Chelčického spisy tak nebyly zakázány kompletně. Rovněž spisy Jana Amose Komenského nejsou odsouzeny všechny. Celkem 18 prací náboženského charakteru, které byly vydány v cizině už v 17. století v Klíčích a Indexu zapsány nejsou. Z českých Biblí, vydaných před tolerančním patentem jsou zavržena dvě vydání Bible Kralické a tři vydání Bible Hallské. Ostatní vydání Bible jsou buď doporučovaná, nebo opravitelná.¹⁹⁷

4.4.3.3. Oběti Koniášova tažení

O Koniášovi se často tvrdí, že spálil 60 tisíc knih. V Elogiu, posmrtném chvalo zpěvu, sepsaném brzy po Koniášově pohřbu nejmenovaným jezuitou¹⁹⁸, se píše: „*Ti, kteří s ním prožili mnoho let stejných snah, počítají přes třicet tisíc otrávených svazků, vyhledaných samotnou péčí jediného Otce, a jeho rukou hozených plamenům. Za ně dával jiné, spasitelnější, mezitím sepsané vlastní dovedností, (vydané) velkým nákladem a přenechané dalšímu boji.[...]*“.¹⁹⁹ Jiří Bílý v knize *Jezuita Antonín Koniáš* uvádí, že samotný Koniáš v žádosti o příspěvek na vydání Postily, adresované Českému sněmu, uvádí, že ročně nashromáždí asi tisíc bludných knih. Jako misionář působil celkem 37 let. Počet odebraných knih by tak dosahoval počtu 37 tisíc. Část odebraných knih předal různým knihovnám. Počet spálených knih by tak mohl souhlasit s počtem

¹⁹⁵ LOSKOT, František. *O indexech zakázaných knih: (index římský a indexy české)*. Praha: Nákladem vydavatelstva Volné myšlenky, 1911. 57 s., s. 50.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 54.

¹⁹⁷ BÍLÝ, Jiří. *Jezuita Antonín Koniáš: osobnost a doba*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1996. 277 s. Historica. ISBN 80-7021-191-1., s. 230 – 235.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 6 – 7.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 161.

uvedeným v Elogiu. Nejednalo se pouze o české knihy, ale i knihy psané německy, latinsky, francouzsky a dalšími jazyky. V druhém vydání Klíče z roku 1749 bylo knih určených k likvidaci 41% českých a 59% cizojazyčných. Jelikož se však české knihy vyskytovaly ve více vydáních, mezi spálenými knihami mohly tvořit celou polovinu.²⁰⁰

O svém působení v misiích Koniáš pořizoval podrobné zprávy. Z jeho přehledu činnosti za rok 1726 vyplývá, že v průběhu roku navštívil 6 měst, jedno městečko a 60 vesnic v královéhradecké diecézi. Kromě jiných činností, které jako misionář prováděl, spálil 1706 bludných a pověrečných knih, z toho 668 vyhledal sám, zbylých 1038 knih bylo přineseno dobrovolně. Knihy nahrazoval jinými, dle jeho názoru lepšími. Které „lepší“ knihy výměnou dával, je možné vyčíst z jeho další zprávy o činnosti, tentokrát za první tři měsíce roku 1727. Ve zprávě uvádí: „[...]napojil jsem spasitelným povzbuzováním 29 vesnic. Bludných knih dobrovolně odevzdaných počítám 246, pověrečných 12, nemravné 2. Méně dobrovolně bylo vydáno 17 bludných knih. V náhradu za ně jsem rozdělil z knih od nejjasnějšího a nejdůstojnějšího pána, pana Vratislava, plným titulem, předešlého biskupa, 23 vybrané postily a 38 modlitebních knížek. Mimo ně jsem nahradil bludné knihy různými vhodnými knížkami v ceně 14 rýnských a 48 krejcarů ze svého platu.“²⁰¹

Hned v počátku svého působení na Královéhradecku se Koniáš dostal do konfliktu s hrabětem Šporkem. Zjistil, že hrabě si nepočíná jako pravověrný katolík a svými pochybnými názory kazí své služebnictvo. Dále zjistil, že hrabě vlastní, či nechává tisknout podezřelé knihy. Sepsal stížnost a zaslal ji biskupu Košínovi. Jelikož se stížnosti na hraběte Šporka množily, došlo k zákroku proti němu. Šporkovo sídlo v Kuksu bylo 27. června 1729 obsazeno kyrysníky pod velením královéhradeckého hejtmana. Prohlídka Šporkovy knihovny a všech uměleckých děl trvala pět dní.²⁰² V Elogiu je na tuto událost vzpomínáno takto: „[...]neohlížeje se pranic na hněv bohatého člověka, tak dlouho strojil úklady této velké kořisti, dokud s veřejnou autoritou 12 vozů knihami naložených mu neodňal a Vulkánu je neobětoval.“²⁰³ Následujícího roku začal proces s hrabětem Šporkem, který trval až do roku 1733. Přestože původně byl navrhován trest odnětí statků, inkolátu a pokuta 100 000 zlatých,

²⁰⁰ Tamtéž., s. 163.

²⁰¹ BÍLÝ, Jiří. *Jezuita Antonín Koniáš: osobnost a doba*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1996. 277 s. Historica. ISBN 80-7021-191-1., s. 119.

²⁰² Tamtéž, s. 118 – 121.

²⁰³ Tamtéž, s. 125.

byl odsouzen pouze k pokutě 6000 dukátů za šíření hereze a necenzurovaných knih. Bylo přihlédnuto k řadě polehčujících okolností, mimo jiné k tomu, že hrabě Špork založil a udržoval 8 kostelů, tři kláštery a deset poustev. K urovnání vztahů mezi Koniášem a hrabětem Šporkem došlo v roce 1735, kdy Koniáš v rámci kající misie znovu navštívil Šporkovo panství. Hrabě Špork mu dokonce poskytl finanční příspěvek na pořízení katolických knih, které byly rozdávány v rámci misíí.²⁰⁴

Jiří Bílý v knize *Jezuita Antonín Koniáš* uvádí, že knihy byly většinou páleny neveřejně u vrchnostenských, vikariátních a konzistorních úřadů, pravděpodobně i v kláštorech. Veřejné pálení nebylo obvyklé a nikdy neprobíhalo jako liturgický obřad. Veřejné spalování knih bylo prováděno většinou 24. června za svatojánských ohňů a mělo charakter lidové veselice. Písemně doloženo je 11 případů veřejného pálení knih mezi lety 1717 – 1766. Pálení proběhlo sedmkrát v rámci kajících misíí, ve dvou případech při svatojánském ohni. V dalších dvou případech není možné zjistit, při jaké příležitosti pálení knih proběhlo. U šesti případů pálení z let 1738 - 1746 byl Koniáš přítomen. Knihy ale zcela jistě páčil i na jiných místech.²⁰⁵

4.4.4. Konec pálení knih v Čechách?

Jezuitský misionář Antonín Koniáš zemřel v roce 1760.²⁰⁶ Třináct let po jeho smrti byl jezuitský řád zrušen.²⁰⁷ Císař Josef II. brzy po svém nástupu na trůn v roce 1780 zrušil náboženské komise a vydal zákaz činnosti katolických misionářů. Vyhledávání, zabavování a pálení nekatolických knih tak definitivně ustalo. V první polovině roku 1781 bylo katolické církvi zakázáno publikovat papežské buly a breve bez panovníkova souhlasu. Císař zakázal papežské buly *Unigenitus* a *In coena Domini*, které zavrhovaly protestantská vyznání s výjimkou luteránského. 13. října 1781 panovníckým reskriptem oficiálně povolil vyznání augšpurské (luteránské),

²⁰⁴ Tamtéž, s. 121 – 125.

²⁰⁵ BÍLÝ, Jiří. *Jezuita Antonín Koniáš: osobnost a doba*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1996. 277 s. Historica. ISBN 80-7021-191-1., s. 160 – 161.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 5.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 160.

reformované helvétské (kalvínské), a řecko-pravoslavné. 20. října byl schválen definitivní text Tolerančního patentu.²⁰⁸

Císař Josef II. patentem z 20. října 1781 zrušil český partikulární index arcibiskupa Příchofského. V patentu je psáno, že za zapovězené se považují pouze knihy, které zakázala státní cenzura. Církevním hodnostářům bylo doporučeno, aby knihy, které se jim zdají škodlivé, nahlašovali c.k. cenzuře.²⁰⁹ Veškerá cenzura tak přešla do rukou státu a církev už o osudu knih dále nerozhodovala.

Bylo by troufalé tvrdit, že od té doby nebyla z náboženských důvodů na českém území spálena žádná kniha. V každé době se čas od času může objevit jedinec, který má potřebu vést soukromou svatou válku proti knihám. Avšak to, že od toho času zde nebyla žádná kniha odsouzena a spálena z rozhodnutí církevních institucí, lze tvrdit s jistotou.

²⁰⁸ BĚLINA, Pavel, KAŠE, Jiří a KUČERA, Jan Pavel. *Velké dějiny země Koruny české. Sv. X., 1740-1792*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2001. 766 s. ISBN 80-7185-384-4., s. 89 – 90.

²⁰⁹ LOSKOT, František. *O indexech zakázaných knih: (index římský a indexy české)*. Praha: Nákladem vydavatelstva Volné myšlenky, 1911. 57 s., s. 50.

5. ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce bylo objasnění původu fenoménu pálení knih, příčin spalování knih a objasnění příčin velmi četného výskytu tohoto fenoménu v křesťanské kultuře. Jelikož v křesťanské společnosti byl oheň využíván jako zbraň proti knihám převážně církví, je tato práce zaměřena na případy, kdy byl oheň proti knihám použit církevními institucemi, nebo církev alespoň stála v pozadí těchto případů.

První část práce je věnována objasnění původu a příčin pálení knih. Rovněž je zde objasněn biblický původ křesťanského vztahu k pálení knih.

Druhá část práce pojednává o boji církve s knihami od jejího počátku až do doby osvícenství, kdy rozhodování o pálení knih bylo postupně převzato státními institucemi.

Třetí část práce je věnována případům z českého prostředí.

Pálení knih nelze chápat jako ničení fyzických objektů. Jde vždy o ničení myšlenek, které jsou v knihách obsaženy. Jsou ničeny jako nepohodlné, pobuřující, nebezpečné, či jinak nežádoucí. Pálení knih bývá často jakousi tečkou za umlčením autora. Knihu lze chápat jako paměť trvalého charakteru. Bez knih je během několika málo generací zapomenuto na každou událost, každého člověka i každý národ.

Oheň má v řadě náboženství své místo jako ochraňující, ničící a očistný živel. Ničení za pomoci živelů je spojeno s apokalyptickými mýty. Ten, kdo ničí knihy, se s apokalyptickým mýtem ztotožňuje. Ničí to, co je špatné, aby to, co je nové a lepší, mohlo povstat.

Knihy byly páleny už v předkřesťanském období, v jeho užívání však mají křesťané jasné prvenství. Své počínání mohli vždy opřít o Bibli. Oheň, jako ničící živel, je vypočten i v Novém zákoně ve Zjevení Janově. Pálení knih je popsáno ve Skutcích apoštolů. Za působení apoštola Pavla v Efezu noví křesťané spálili své pověrečné knihy (Sk 19,19). Udělali tak tečku za svou minulostí. Na tento verš se při spalování knih církev často odvolávala.

V době, kdy se raná křesťanská církev teprve formovala, bojovala s knihami pohanských autorů, kteří nešetřili kritikou na její adresu. K pálení knih docházelo i při

živelných ničeních pohanských symbolů a chrámů. Církev odsuzovala a páčila i knihy s odlišnými výklady víry. Vždy šlo o jediné: Uchránit čistotu víry před nežádoucími vlivy. Už v tomto období začínala být patrná spolupráce církve a panovníků. Pálení knih bylo již v tomto čase často jejich společným dílem.

V období středověku a renesance bylo pálení knih převážně součástí boje s kacíři. Nebezpečné hereze byly rozšířeny po celé Evropě a jejich vymýcení trvalo často několik staletí. Knihy kacířů byly páleny stejně jako jejich majitelé a autoři.

Před vynalezením knihtisku byly knihy v některých případech zničeny do posledního exempláře. Vynález knihtisku se pro církev stal významnou překážkou v boji proti knihám. Jelikož už nebylo možné uhlídat knižní produkci, církev přistoupila k sestavení Indexu zakázaných knih. Tištěné knihy se vyskytovaly v mnoha kopiích a často i ve více vydáních. Na rozdíl od knih rukopisných nebylo jejich vypátrání a zničení jednoduchou prací. Postupem času se boj církve s kacířskými knihami stal bojem marným.

Po třicetileté válce se v řadě zemí náboženství stalo náboženstvím státním. Církev tak byla postátněna. Spolupráce státu s církví, obvyklá dříve, se změnila v nadvládu státu nad církví. Církev se stala orgánem státní správy a o jejích pravomocích rozhodoval stát. To se projevilo i v oblasti pronásledování knih. Knihy byly dále páleny, ale o jejich zavržení a spálení bylo stále častěji rozhodováno panovníkem, parlamentem, soudem, či městskou radou. Církev dále zařazovala knihy do Indexu.

Nejstarším českým případem je spálení slovanských liturgických knih v Sázavském klášteře, ke kterému mělo dojít v souvislosti s vyhnáním slovanských mnichů na přelomu let 1096 a 1097. Jelikož tato událost je zmiňována v jediném zdroji, jímž je Letopis Mnicha sázavského, nelze s určitostí tvrdit, že knihy byly skutečně spáleny. Pokud se tak stalo, slovanské knihy se staly obětí boje o vliv mezi východní a západní církví. Velkou roli sehrál i postoj panovníka. Slovanská liturgie byla papežem označena za herezi již v roce 1054, přesto k vyhnání slovanských mnichů a zřejmě i spálení jejich knih došlo po více než čtyřiceti letech.

Případ boje Jana Husa a univerzitních mistrů o Viklefovy spisy má svůj počátek i konec za hranicemi Českého království. Dílo anglického reformátora, oxfordského

univerzitního mistra Johna Viklefa vznikalo v době, kdy se církev potýkala s nemalými vnitřními problémy. Kritika církve a snaha o její nápravu je v jeho díle jasně patrná. Poměry v Anglii byly neutěšeným stavem církve do značné míry ovlivněny. Poměry v českém království byly, o jednu generaci později, podobné. Není tedy divu, že myšlenky Johna Viklefa byly v Čechách přijaty kladně. Do značné míry pak ovlivnily názory Jana Husa a skupiny českých mistrů na pražské univerzitě. V době, kdy se Viklefovo teologické dílo dostalo do Čech, byla již řada jeho tezí zavržena. Boj o Viklefovy spisy začal na půdě univerzity sporem mezi českými mistry a mistry ostatních národů. Stížností, podanou německými mistry k papežské kurii se spor přenesl nejen mimo univerzitu, ale i za hranice země. Arcibiskup Zbyněk Zajíc z Hazemburka, který byl původně snahám o reformu nakloněn, ve snaze distancovat se od hereze bující na pražské univerzitě, podnikl proti Viklefovým spisům rázná opatření. Opakovaně nařídil spisy odevzdat a v červenci 1410 je nechal spálit. Husovy protesty proti spálení Viklefových knih v Praze, byly příčinou zahájení jeho procesu u papežské kurie a do značné míry ovlivnily odsouzení celého Viklefova díla v roce 1413. Na koncilu v Kostnici se z Viklefova a Husova případu stal případ jediný. K upálení byl roku 1415 odsouzen Jan Hus a posmrtně i John Viklef. Knihy obou reformátorů byly odsouzeny ke spálení.

Případ byl do značné míry ovlivněn krizí uvnitř církve. Papežské schizma, které vzniklo již za Viklefova života současným zvolením dvou papežů, pokračovalo i za působení Jana Husa. V roce 1409 se situace ještě zhoršila volbou papeže třetího. Hlavním důvodem svolání Kostnického koncilu bylo odstranění papežského schizmatu a reforma církve. Jan Hus byl přítomen na koncilu na pozvání římského krále Zikmunda Lucemburského, aby zde hájil své učení a očistil tak sebe i svou zemi. Kardinálové však byli jiného názoru a Husovi neumožnili své myšlenky objasnit. Zikmund, v obavě o zdárný průběh koncilu, církvi ustoupil a Husa obětoval.

Jednota bratrská byla utrakvisty pronásledována již od svého vzniku v polovině 15. století. Dá se předpokládat, že jejich knihy byly v tomto období páleny. V roce 1508 byl vydán Svatojakubský mandát, na jehož základě byla Jednota bratrská postavena mimo zákon, na Moravě bylo podobné rozhodnutí vydáno stavy v roce 1505. Jelikož Jednota byla pod ochranou šlechty, na jejíchž pozemcích působila, obě tato opatření se minula účinkem. Ke spalování bratrských knih tak v tomto období docházelo minimálně. Svou roli sehrály ambice českého krále Jiřího z Poděbrad na získání římské

koruny. Pronásledováním Jednoty bratrské si chtěl získat pověst krále, který v zemi netrpí kacírství.

V období rekatolizace, mezi lety 1621 - 1780 na našem území často docházelo k pálení nekatolických knih. V rámci misijní činnosti se na něm podílely církevní řády, působící na našem území. Největší podíl na spalování knih je připisován jezuitskému řádu. Nechvalně známý člen tohoto řádu, Antonín Koniáš, v rámci své misijní činnosti spálil asi 30 tisíc knih. Pro snadnější vyhledávání závadné literatury vytvořil první český partikulární index, známý jako Koniášův Klíč. Klíč se dočkal dvou vydání v letech 1729 a 1749. Obě vydání Klíče posloužily jako základ pozdějšího Indexu arcibiskupa Příchovského, vydaného v roce 1770.

Pronásledování nekatolíků a pálení jejich knih ve snaze navrátit obyvatelstvo zpět k jediné pravé katolické víře, bylo společným projektem panovníků a katolické církve. Toto téměř 160 let dlouhé období, v němž byly systematicky vyhledávány a ničeny nekatolické knihy, bylo rázně ukončeno císařem Josefem II., brzy po jeho nástupu na trůn. Císař v roce 1780 zastavil práci náboženských komisí a zakázal katolické misie. V roce 1781 zrušil Index arcibiskupa Příchovského a veškerou cenzuru převedl na stát. Církev tak na našem území definitivně ztratila moc nad knihami.

Ze všech případů, uvedených v této práci je patrné, že církev vždy páčila knihy, které obsahovaly myšlenky, ohrožující čistotu „jediné pravé“ katolické víry či existenci a zájmy „jediné pravé“ katolické církve. Museli být umlčeni kacíři i jinověrci, stejně tak i jejich knihy. Knihy totiž mají dvě obávané vlastnosti: Promlouvají k těm, co je čtou, a nezapomínají.

6. SUMMARY

The bachelor thesis describes the origin and reasons of book burning in a Christian environment. Fire has a place as a protective, destructive and purifying element in many religions. Destruction with the help of the elements is associated with apocalyptic myths. Fire, as a destructive element, is also portrayed in the New Testament in the Book of Revelation. Christians took over the burning of books from older cultures. However, they could base their actions on the Bible. Book burning is described in the Book of Acts. Under the action of the Apostle Paul in Ephesus new Christians burned their superstitious books (Acts 19.19). The church often referred to this verse in case of book burning. Books were burned by the Catholic Church at the time of the early Christian church as well as in the Middle Ages and the Renaissance. After the invention of printing, the church acceded to the compilation of the particular index of prohibited books and the church built the Roman index (Index Librorum Prohibitorum) in 1559. The books were often burned on the base of the secular power decisions in the modern period and the period of Enlightenment. Defective works were mostly included to the Index of Prohibited Books by The Catholic Church decision. Last Roman index was published in 1948 and it was definitively abolished until 1966.

Great attention to the cases of book burning in the Czech environment is given. There were written up the book burning in Sazava monastery, which took place in connection with the expulsion of Slavic monks. The Slavic liturgical books have become a victim of the struggle for power between the Eastern and Western Churches.

The work of the English reformer John Wycliffe and the time in which his work was produced is introduced in the chapter regarding the fight among Jan Hus and university masters on the Wycliffe writings. The ideas of John Wycliffe significantly influenced Jan Hus views as well as the views of group of Czech masters at the Prague University. Jan Hus protests against the burning of Wycliffe books in Prague, which occurred in 1410, had caused the start of his trial for the papal curia and largely influenced the condemnation of the entire Wycliffe work in 1413. At the Constance Council the Wycliffe and Hus cases became a case only. Jan Hus was sentenced to death by burning in 1415 and posthumously John Wycliffe as well. The books of both reformers were condemned to be burned.

The Unity of the Brethren was pursued by the Utraquists since its formation in the mid-15th century. It can be assumed that their books were burned during this period. St. James mandate was issued in 1508 and the Unity of the Brethren was outlawed on its basis. The similar decision was taken by the Estates in Moravia in 1505. Since the Unity was under the protection of the nobility, on their land it operated, both actions were unsuccessful. The burning of the Unity of the Brethren books occurred rarely in this period.

There were frequent causes of non-Catholic book burning in our area during the period of recatholisation. Within the missionary activities there were religious orders operated in the country involved. The largest share of the book burning is credited to the Jesuit order. A member of this order Antonin Konias burned about 30,000 books as a part of his missionary activities. He created the first Czech particulate index known as the Konias Key to facilitate the search objectionable literature. The Church has abandoned book burning in Bohemia after the ban of Catholic missions in 1780 and the abolition of ecclesiastical censorship in 1781.

7. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Monografie

BLÁHOVÁ, Marie, FROLÍK, Jan, PROFANTOVÁ, Nad'a. *Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. I., Do roku 1197*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 1999. 798 s. ISBN 80-7185-265-1.

BÁEZ, Fernando. *Obecné dějiny ničení knih: od sumerských tabulek po digitální éru*. 1. vyd. Brno: Host, 2012. 597 s. ISBN 978-80-7294-697-6.

BAHNÍK, Václav, ed. et al. *Slovník antické kultury*. [1. vyd.]. Praha: Svoboda, 1974. 717 s.

BĚLINA, Pavel, KAŠE, Jiří a KUČERA, Jan Pavel. *Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. X., 1740-1792*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2001. 766 s. ISBN 80-7185-384-4.

BÍLÝ, Jiří. *Jezuita Antonín Koniáš: osobnost a doba*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1996. 277 s. Historica. ISBN 80-7021-191-1.

BOHATCOVÁ, Mirjam a kol. *Česká kniha v proměnách staletí*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. 622 s. ISBN 80-7038-131-0.

BORGES, Jorge Luis. *Další pátrání; Dějiny věčnosti*. Praha: Argo, 2011. 412 s. Spisy; 3. ISBN 978-80-257-0437-0.

CEJPEK, Jiří, HLAVÁČEK, Ivan a KNEIDL, Pravoslav. *Dějiny knihoven a knihovnictví v českých zemích a vybrané kapitoly z obecných dějin*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996. 192 s. ISBN 80-7184-163-3.

ČESKÁ BIBLICKÁ SPOLEČNOST. *Bible: Písmo svaté Starého a Nového Zákona*. 1. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 1990. 863, 287 s.

ČORNEJ, Petr. *Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. V., 1402-1437*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2000. 788 s. ISBN 80-7185-296-1.

ČORNEJ, Petr a BARTLOVÁ, Milena. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek VI., 1437-1526*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2007. 839 s. ISBN 978-80-7185-873-7.

DIOGENÉS LAERTIOS a MACHOVEC, Dušan, ed. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů*. Vyd. 2. Pelhřimov: Nová tiskárna, 1995. 473 s. ISBN 80-901916-3-0.

- EKSCHMITT, Werner. *Paměť národů: Hieroglyfy, písmo a písemné nálezy na hliněných tabulkách, papýrech a pergamenech*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1974. 256 s. Stopy, fakta, svědectví.
- GRIGULEVIČ, Iosif Romual'dovič. *Dějiny inkvizice*. 2., přeprac. vyd. Praha: Svoboda, 1982. 388 s., [28] s. obr. příl.
- CHLÍBEC, Jan a ČERNUŠÁK, Tomáš. *Savonarola a Florencie: jeho působení a estetické názory*. 1. vyd. Praha: Artefactum, 2008. 179 s. ISBN 978-80-86890-17-3.
- KAŇÁK, Miloslav. *John Viklef. Život a dílo anglického Husova předchůdce*. Praha: Blahoslav, 1973. 233 s.
- KEJŘ, Jiří. *Husův proces*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2000. 235 s. Historica. ISBN 80-7021-387-6.
- KOSMAS. *Kosmova Kronika česká*. Vyd. 5., ve Svobodě 1. Praha: Svoboda, 1972. 261 s. Členská knihovna.
- LOSKOT, František. *O indexech zakázaných knih: (index římský a indexy české)*. Praha: Nákladem vydavatelstva Volné myšlenky, 1911. 57 s.
- OPELÍK, Jiří, ed. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. [Díl] 3., M-Ř. Sv. II, P-Ř*. 1. vyd. Praha: Academia, 2000. 733-1522 s. ISBN 80-200-0708-3.
- MANGUEL, Alberto. *Dějiny čtení*. Vyd. 2. Brno: Host, 2012. 464 s. ISBN 978-80-7294-714-0.
- MAUROIS, André a MOHRT Michel. *Dějiny Anglie, doplněné o novější období Michelem Mohrtem*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1993. 491 s. ISBN 80-7106-084-4.
- REICHERTOVÁ, Květa, BLÁHOVÁ, Emilie, DVOŘÁKOVÁ, Vlasta, HUŇÁČEK, Václav. *Sázava, památník staroslověnské kultury v Čechách*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1988. 450 s. Památky; Sv. 38.
- SUCHÁNEK, Drahomír a DRŠKA, Václav. *Církevní dějiny. Antika a středověk*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013. 427 s., [4] s. obr. příl. ISBN 978-80-247-3719-5.
- ŠMAHEL, František. *Husův proces v Kostnici*. Praha: Melantrich, 1988. 40 s. Slovo k historii; roč. 1988, čís. 18.
- VEČERKA, Radoslav. *Staroslověnská etapa českého písemnictví*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010. 176 s. ISBN 978-80-7422-044-9.
- WEIS, Martin. *Meč ve službách kříže. Díl 2., Proti pohanům a kacířům*. Prešov: Gréckokatolícka teologická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove, 2013. 160 s. ISBN 978-80-555-0849-8.

WERNER, Thomas. *Den Irrtum liquidieren: Bücherverbrennungen im Mittelalter*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, ©2007. 813 s., [39] s. obr. příl. Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für Geschichte; Bd. 225. ISBN 978-3-525-35880-1.

Články ze sborníků

BAJGER, Matyáš F. Jak františkánské řády v českých zemích nakládaly s církevně zakázanými knihami. In: *Problematika historických a vzácných knižních fondů 2008: sborník z 17. odborné konference, Olomouc, 5.-6. listopadu 2008*. Olomouc: Vědecká knihovna, Brno: Sdružení knihoven České republiky, 2009, s. 227-241. ISBN 978-80-7053-283-6. Dostupné také z: <http://www.vkol.cz/data/soubory/import/konf17/17konf227-242-BAJGER.pdf>.

SVATOŠ, Martin. Kontrola četby a distribuce náboženských knih při lidových misích a misijní knížky v 18. století. In: *Úloha církevních řádů při pobělohorské rekatolizaci*. Praha: Univerzita Karlova, 2003, s. 363 -384. ISBN 80-86197-49-2.

MOLNÁR, Enrico. Viklef, Hus a problém autority. In: *Jan Hus mezi epochami, národy a konfesemi: sborník z mezinárodního sympozia, konaného 22.-26. září 1993 v Bayreuthu, SRN*. Praha: Česká křesťanská akademie, 1995, s. 104 – 117. ISBN 80-85795-17-5.

SEIBT Ferdinand, „Neodvolám!“: Jan Hus před koncilem kostnickým (1415). In: *Velké procesy: právo a spravedlnost v dějinách*. Praha: Brána, 1997, 427 s. ISBN 80-85946-76-9.

Články z periodik

GLONEK, Jiří. Libri prohibiti - zakázané knihy v proměnách času. 1. část. *Krok: kulturní revue Olomouckého kraje*, 2012, 9(1), s. 46-49. ISSN 1214-6420. Dostupné také z: <http://www.vkol.cz/data/soubory/krok/krok2012-1.pdf>

On-line zdroje:

HÁNDLOVÁ, Olga. *Co byly libri prohibiti?*[online]. 13. 4. 2003 [cit. 23. 3. 2014]. ISSN 1214-7265. Dostupné z:

<http://www.phil.muni.cz/kivi/clanky.php?cl=15&rubrika=clanky>

Historie Jednoty Bratrské [online]. Ochránovský seniorát ČCE: © 2012 [cit. 29. 3. 2014]. Dostupné z:

http://www.jednotabratska.cz/dokumenty/historie_jednoty_bratske.pdf

VESELÝ, Josef. 177. schůzka: Zbyněk Zajíc Abeceda [online]. Český rozhlas, 22. 11. 1998 [cit. 23. 3. 2014]. Dostupné z:

http://www.rozhlas.cz/toulky/vysila_praha/_zprava/177-schuzka-zbynek-zajic-abeceda--156174?print=1

8. PŘÍLOHY

SEZNAM PŘÍLOH:

Příloha 1 - Konstantin pálí ariánské knihy.....	62
Příloha 2 – Pedro Barrugete - Svatý Dominik a albigenští.....	63
Příloha 3 - Antikrist nechává zabíjet teology, které nepřesvědčil, a pálí jejich knihy – Velislavova bible (Biblia picta Velislai) – vznik kolem roku 1340.....	64
Příloha 4 - Frontispis z Index librorum prohibitorum z r. 1711.....	65
Příloha 5 - Frontispis z Index Librorum Prohibitorum z roku 1761 – Znázornění biblické pasáže o pálení knih v Efezu s citací 19.verše 19.kapitoly Skutků apoštolů.....	66
Příloha 6 – Titulní strana Koniášova Klíče – první vydání z roku 1729.....	67
Příloha 7 - Titulní strana Koniášova klíče, rozšířené vydání z roku 1749.....	68
Příloha 8 – Index arcibiskupa Příchovského z roku 1770.....	69

Příloha 1- Konstantin páli ariánské knihy

převzato z: http://commons.wikimedia.org/wiki/File%3AConstantine_burning_Arian_books.jpg [cit. 09.03.2014]

Příloha 2 – Pedro Berruguete - Svatý Dominik a albigenští

převzato z: <http://museodelarte.blogspot.cz/2013/03/santo-domingo-de-guzman-y-los.html> [cit. 09.03.2014]

Příloha 3 - Antikrist nechává zabíjet teology, které nepřesvědčil, a pálí jejich knihy – Velislavova bible (Biblia picta Velislai) – vznik kolem roku 1340

převzato z:

http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_tei_digidoc&virtnum=0&client=
[cit. 21.3.2014].

Příloha 4 - Frontispis z Index librorum prohibitorum z r. 1711

převzato z:

http://aleph.vkol.cz/exlibris/aleph/a20_2/apache_media/52P6DMB45QJSIRIP3HGL1LYFC1JC83.jpg

[cit. 17.03.2014].

Příloha 5 - Frontispis z Index Librorum Prohibitorum z roku 1761 – Znárodnění biblické pasáže o pálení knih v Efezu s citací 19.verše 19.kapitoly Skutků apoštolů

převzato z: http://aleph.vkol.cz/exlibris/aleph/a20_2/apache_media/BYKEJ44RVI2PUV6KGMJTUE682K57AS.jpg
[cit. 18.3.2014].

CLAVIS

Hæresim claudens & aperiens.

Klíč

Kacířské Bludy /
Rozpoznány a vytrženy /
Vykořeny z anagy.

aneb

Registrif

Řečteřých bludných / po-
horšlivých / podezřelých / neb zapo-
vědých kněh / s předcházejícími aučinnými
mi prostředky / s kterými pohoršlivé / a škodli-
vé knižy vyřaditi / a vykořeni se
mohau. Na světlo vydány.

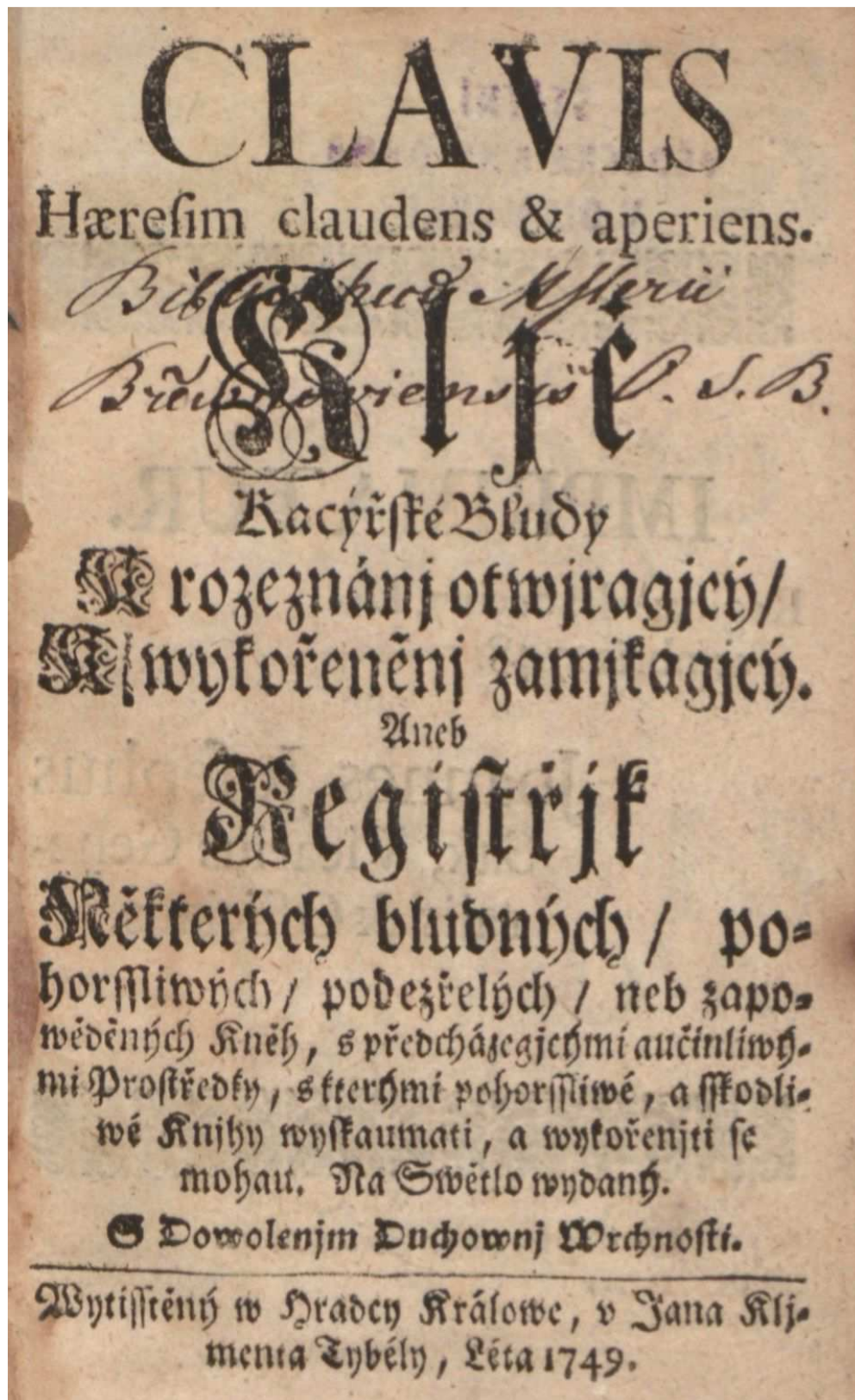
S Dowlonjm Duchownj Wrdnosti.

Wytisštěný w Hradcy Králowe / v Wáclawa
Jana Tybely / Léta 1729.

Příloha 6 – Titulní strana Koniášova Klíče – první vydání z roku 1729

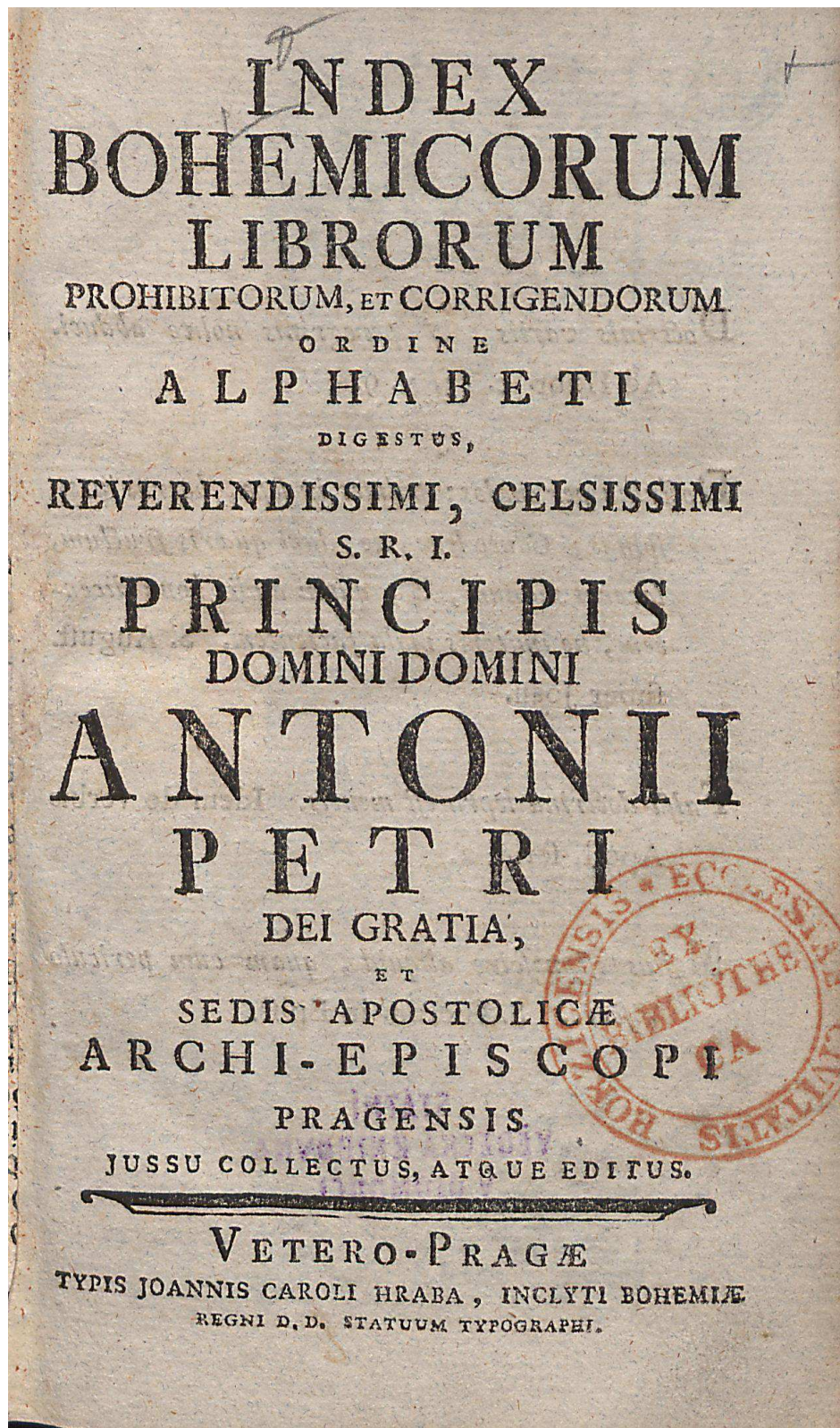
převzato z:

http://aleph.vkol.cz/exlibris/aleph/a20_2/apache_media/VYYFLPTUX2TAIA1BL5QK8HS7DK6KE4.jp
g [cit. 2. 4. 2014]

Příloha 7 - Titulní strana Koniášova klíče, rozšířené vydání z roku 1749

převzato z: http://aleph.vkol.cz/exlibris/aleph/a20_2/apache_media/G4G465BTDUHM19QXSLDLD59IC8LTRL.jpg
[cit. 09.03.2014].

Příloha 8 – Index arcibiskupa Příchovského z roku 1770

převzato z:

http://aleph.vkol.cz/exlibris/aleph/a20_2/apache_media/NRQ9BFPEEX6Q9M2TT4SSURSLJ8U64.jpg

[cit. 2. 4. 2014]